

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології**

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ П.В.Кутуєв
«___» _____ 20__ р.

**Дипломна робота
на здобуття ступеня бакалавра
з напрямку підготовки 6.030101 «Соціологія»
на тему: «ІТ як сфера професійної освіти: мотиви вибору української
молоді»**

Виконала:
студентка IV курсу, групи СА-51
Говорова Марина Володимирівна _____

Керівник:
Доцент кафедри соціології, к. соц. наук, доцент
Єнін Максим Наїмович _____

Рецензент:
Старший викладач кафедри теорії та практики управління
Іщенко Анна Миколаївна _____

Засвідчую, що у цій дипломній роботі
немає запозичень з праць інших авторів
без відповідних посилань.
Студентка Говорова М.В.

Київ – 2019 року

**Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Напрямок підготовки – 6.030101 «Соціологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ П.В.Кутуєв

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу студенту(ці)

Говорова Марина Володимирівна

1. Тема роботи «ІТ як сфера професійної освіти: мотиви вибору української молоді», керівник роботи Єнін Максим Наїмович, доцент кафедри соціології, кандидат соціологічних наук, затверджені наказом по університету від «25» квітня 2019 р. №1206-с

2. Термін подання студентом роботи 12.06.2019

3. Об'єкт, предмет роботи

Об'єкт: ІТ як сфера професійної освіти

Предмет: мотиви вибору української молоді ІТ як сфери професійної освіти

4. Зміст роботи

ВСТУП

1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗГЛЯДУ ІТ-СФЕРИ ЯК СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИБОРІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

1.1. Професійна освіта: її роль та значення. Історичний огляд актуальність, зміни у mapі професій

1.2. Вища та професійна освіта: сучасні виміри професіоналізму

- 1.3. Соціологічні теорії професійного вибору
2. ІТ як сфера професійної освіти
  - 2.1. Розвиток ІТ індустрії в Україні та світі
  - 2.2. Структура та особливості професійної освіти ІТ спеціаліста в Україні
  - 2.3. Фактори та мотиви вибору молоді ІТ як професійної освіти
3. Вибір ІТ ЯК СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ(ЗА ДАННИМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ГЛИБИННИХ ІНТЕРВ'Ю
  - 3.1. Методологічні аспекти дослідження та розроблення сценарію для глибинних інтерв'ю
  - 3.2. ІТ як сфера професійної освіти: аналіз мотивів вибору
5. Перелік ілюстративного матеріалу (із зазначенням плакатів, презентацій тощо) – 1 презентація.
6. Дата видачі завдання березень 2019 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
	Визначення напрямку дослідження	Вересень 2018	
	Формування джерельної бази дослідження	Жовтень-листопад 2018	
	Складання розгорнутого плану	Грудень 2018	
	Написання вступу до роботи (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	Січень 2019	
	Підготовка і написання I розділу дипломної роботи (Теоретичні засади розгляду іт-сфери як сфери професійної освіти у виборі сучасної молоді)	Лютий- березень 2019	
	Написання II розділу дипломної роботи (ІТ як сфера професійної освіти)	Квітень-травень 2019	
	Написання III розділу, висновків та	Травень – червень 2019	

	коригування списку літератури(Вибір іт як сфери професійної освіти(за даними індивідуальних глибинних інтерв'ю)		
	Передача дипломної роботи на кафедру	12.06.2019	

Студент

М.В. Говорова

Керівник роботи

М.Н. Єнін

Анотація

Говорова М.В. ІТ як сфера професійної освіти: мотиви вибору української молоді – На правах рукопису. Дипломна робота за напрямом підготовки 6.030101 «Соціологія». – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра соціології. – Київ, 2019. – 57 с., список джерел з 40 найменувань.

У даній дипломній роботі розглядаються питання стосовно мотивів вибору ІТ сфери української молоді, як сфери професійної освіти, а також проблеми професійної самоідентифікації, особливості професійної адаптації ІТ-спеціалістів, тенденції та перспективи розвитку ІТ-ринку. В даній роботі за допомогою методу історично-порівняльного аналізу було проаналізовано процес виникнення вищої та професійної освіти, та досліджено соціологічні теорії професійного вибору у науковій літературі. Розкрито поняття «професійної самоідентифікації». Результати наукового дослідження засвідчують про застарілість системи вищої освіти в Україні на думку молодих українців, а також, що основними мотивами вибору ІТ сфери є перш за все матеріальна складова, можливість працювати віддалено, престижність професії, комфортні умови праці тощо. Оскільки тема дослідження є досить актуальною, отримані результати можуть бути використані для майбутнього прогнозування розвитку як ІТ-сфери, так і ІТ-освіти.

Ключові слова: професійна самоідентифікація, ІТ-технології, професійна освіта, вища освіта, ІТ-сфера, ІТ-освіт, професіоналізм.

Abstract

Hovorova M.V. IT as a sphere of professional education: motives for choosing Ukrainian youth – Manuscript. Program Subject Area: 6.030101 «Sociology». – National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Department of Sociology. – Kyiv, 2019. – 57 p., 40 sources.

In this diploma thesis considers questions regarding the motives for choosing the IT sphere of Ukrainian teenagers, as a vocational education sector, as well as

problems of professional self-identification, features of professional adaptation of IT specialists, trends and prospects for the development of the IT market.

In this paper, using the method of historical - comparative analysis, the process of the emergence of higher and vocational education was analyzed, and sociological theories of professional choice in the scientific literature were investigated. The concept of "professional identity" is disclosed.

The results of scientific research indicate the obsolescence of the higher education system in Ukraine, according to the young Ukrainian, and also that the main motives for choosing the IT sphere are primarily the material component, the ability to work remotely, the prestige of the profession, comfortable working conditions, etc.

Since the research topic is highly relevant, the results can be used for future forecasting of the development of both the IT sphere and IT education.

Key words: professional self-identity, IT-technology, professional education, Higher Education, IT-sphere, IT- education, professionalism.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗГЛЯДУ ІТ-СФЕРИ ЯК СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИБОРІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	7
1.1. Професійна освіта: її роль та значення. Історичний огляд актуальність, зміни у мапі професій	7
1.2. Вища та професійна освіта: сучасні виміри професіоналізму	11
1.3. Соціологічні теорії професійного вибору	14
2. ІТ як сфера професійної освіти	18
2.1. Розвиток ІТ індустрії в Україні та світі	18
2.2. Структура та особливості професійної освіти ІТ спеціаліста в Україні	23
2.3. Фактори та мотиви вибору молоді ІТ як професійної освіти	29
3. Вибір ІТ ЯК СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ(ЗА ДАНИМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ГЛИБИННИХ ІНТЕРВ'Ю	37
3.1. Методологічні аспекти дослідження та розроблення сценарію для глибинних інтерв'ю	37
3.2. ІТ як сфера професійної освіти: аналіз мотивів вибору	42
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	54

ВСТУП

Актуальність дослідження:

Проблема професійної самоідентифікації завжди була актуальною для такої прогресивної частини населення, як молодь. Питання вірного професійного вибору займало не лише молодь у всі часи, але і уми найвідоміших мислителів: воно піднімалось у творі «Держава» Платона, у роботі середньовічного діяча Хуана Уарте, в працях утопістів Т. Мора і Т. Кампанелли, а, пізніше, віднайшло своє втілення і у науковій концепції відомого психолога В. Франкла.

Основні проблеми, що оточують професійне самовизначення зводяться до проблеми сприятливих умов для профорієнтації, проблеми легкого «входу» у професію та швидку адаптацію, проблеми гарантій працевлаштування та, як завше, проблеми якості професійної освіти.

На сьогодні, обираючи сферу професійної освіти та визначаючи свій вектор розвитку на майбутнє, українська молодь все частіше надає перевагу сфері ІТ. За останніми даними українські ВНЗ за період з 2016 по 2018 рік випускають від 15 до 20 тисяч студентів щорічно. Однак, сфера ІТ розвивається настільки динамічно, що випереджає за своїми темпами зростання весь ринок і вже зараз потребує понад 20 тисяч спеціалістів. Такий «кадровий голод» зумовлений не готовністю багатьох студентів вступати до професії одразу ж після закінчення, а також явищем «відтоку мізків» закордон.

Наявна ситуація спричиняє високий попит на ринку праці, що, звичайно, не може сприяти популярності та росту престижу професії, які, врешті-решт і стають потім вирішальними при виборі професії молодими людьми. Однак, не лише ці фактори стимулюють молодь до вибору на користь ІТ. Ряд матеріальних переваг цієї сфери робить її вдвічі привабливішою як сфери навчання для випускників шкіл та абітурієнтів.

Якщо ще десять років тому найбільшу популярність діставали такі спеціальності як менеджмент, економіка і підприємництво та юриспруденція, то сьогодні дійсну конкуренцію їм складає спеціальність розробника.

Детальний аналіз того, чим спричинена така популярність окрім високого попиту на ринку праці та великих заробітних плат є головною метою нашого дослідження.

Також, у ситуації поширення та розвитку системи ІТ-освіти як ніколи важливим та актуальним є з'ясувати особливості професійної актуалізації в сфері ІТ, а, інакше, з якими труднощами стикається молодий ІТ-спеціаліст, наскільки задовільною є його ІТ-освіта, чи повністю він реалізується у такій справі та які перспективи розвитку взагалі у працівників сфери ІТ і у ІТ-ринку.

Дослідження сучасного стану як ІТ-ринку, так і ІТ-освіти допоможе не просто зрозуміти та обґрунтувати вибір молоді, але і спрогнозувати їх майбутній розвиток, можливі суперечки та професійні конфлікти і, в такому разі, вжити превентивних заходів.

Стан наукової розробленості проблеми:

Тема професійної самоідентифікації та самореалізації містять достатню кількість емпіричних даних практичних досліджень та теоретичних доробків у рамках таких дисциплін як психологія, соціологія праці, соціальна психологія, філософія, психотехніка та навіть охорона праці. Серед найвідоміших зарубіжних дослідників можна назвати З. Фрейда, Ч. Кулі, А. Маслоу, В. Франкл, Г. Мюнстерберг, Е. Мейо, Дж. Холланд, М. Бураже, Р. Торстендала, М. Малатеста;

Серед вітчизняних дослідників науковою розробкою питань професійного самовизначення займались Г.С. Костюк, П.А. Шавір, Б.А. Федорішин, Н.С. Пряжніков, В.А. Орлов, Г.О. Балл, І.П. Маноха, Є.О. Клімов, Е.Н. Головаха, А.А. Кронік, П. Гнатенко, В. Павленко, Т. В. Ананко, А. Арванітіс, Л. М. Даніельс, Л. Донг, Т. Л. Дурксен, Е. Ф. Зеєр, Л. А. Інжиєвська, С. Калді, Р. М. Классен;

Що ж до наукового опрацювання сфери ІТ-освіти та професійного розвитку ІТ-спеціалістів, то це своєю дослідницькою територією обрали О. С. Бабанін, О. О. Кулинич, С. О. Пиріг, В. Сандугей, І. О. Седікова, Д. С. Седіков, М. П. Чайковська;

Мета дослідження: виокремити основні мотиви, якими керується українська молодь при виборі ІТ-сфери, як сфери професійної освіти, проаналізувавши загальні проблеми професійної самоідентифікації, особливості професійної адаптації ІТ-спеціалістів, тенденції та перспективи розвитку ІТ-ринку;

Завдання:

- Визначити мотиви вибору професійної освіти у сфері ІТ українською молоддю;
- Виокремити фактори впливу на здійснення такого професійного вибору;
- Проаналізувати сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку ІТ-ринку в Україні та світі;
- З'ясувати умови формування професійної самоідентифікації;
- Виявити сучасні особливості фахової підготовки ІТ-спеціалістів, їх професійну адаптацію;

Об'єкт: ІТ як сфера професійної освіти

Предмет: мотиви вибору української молоді ІТ як сфери професійної освіти

Методи: в даному дослідженні при написанні теоретичної частини були використані метод історично-порівняльного аналізу, а також загальноаналітичний метод при обробці інформації наукових праць. Для практичної частини був використаний якісний метод – глибинне інтерв'ю.

Теоретична та практична цінність роботи: Теоретична цінність роботи полягає в обґрунтуванні самостійного напрямку соціологічних досліджень проблеми профорієнтації молодих людей, та дослідженні мотивів вибору.

Практична цінність дослідження полягає в унікальних даних проведеного дослідження стосовно основних аспектів, що впливають на молоду особу при виборі ІТ сфери та матеріали виконаної роботи можуть бути використані для дослідницької роботи в майбутньому, проаналізований стан ІТ сфери на сьогодні.

Структура роботи: Дипломна робота складається із вступу, основної частини та висновків. У вступі обґрунтовується актуальність теми, визначається мета, завдання, предмет та об'єкт дослідження. Окреслюється методологічна та теоретична база дослідження, методи дослідження. Основна частина присвячена дослідженню поставленої проблеми. Загальні висновки по дослідженню сформульовано у відповідному розділі роботи.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗГЛЯДУ ІТ-СФЕРИ ЯК СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ВИБОРІ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

1.1. Професійна освіта: її роль та значення. Історичний огляд актуальності, зміни у мапі професій

Перш за все, до того як розглядати роль та значення професійної освіти для людини та суспільства варто розкрити поняття професії, професійного вибору, професійної самоідентифікації та зробити історичний зріз формування цих понять та їх видозміну.

Значення професії у житті людини та загальна її роль у життєдіяльності суспільства підіймалось та обговорювалось ще за часи Античності. У працях Геродота «Труди і дні» він пише про важливість вибору роду занять, яке б могло задовольняти ум і тіло людини та ще й було корисним для суспільства. Схожу ідею ми зустрічаємо у трактаті Платона «Держава», де він полемізує про ідеальний устрій, де людина займається корисною для держави справою, обраною відповідно до свого природного хисту.

Згодом, питання про державне значення професійної орієнтації поставив іспанський лікар Хуан Уарте у своєму трактаті «Дослідження здатності до наук», який був виданий у 1575 році, в епоху Середньовіччя. Зокрема він писав: «...для того, щоб ніхто не помилявся у виборі професії, яка більш за все підходить природньому хисту, Государю слід би виділити уповноважених людей великого розуму і знань, які б відкрили у кожного його хист ще в ніжному віці; вони тоді наставили б його вивчати сферу знань, яка йому підходить і не давали цієї справи його власному вибору» (Єгорова, та ін., 2014, 9)

Потім тема професійного самовизначення червоною ниткою прорізає філософію протестантизму та пуританізму, в якій *beruf* (покликання) мало вирішувати весь життєвий шлях людини. У праці М. Вебера «Протестантська етика та дух капіталізму» робиться припущення, що саме сумлінна праця людини за покликанням, як служіння Богу та людству призвела до поширення капіталістичного духу та установа капіталістичного устрою. А це означає,

що роль професійного самовизначення важлива не лише для однієї людини, а і для всього суспільства, оскільки самоідентифікація людей з певною справою стає ключем до трансформації реальності (Вебер, 1990)

Від одного століття до іншого думка про необхідність доцільного професійного вибору віднаходилась у всіх великих мислителів. Зокрема, таких як утопісти Т. Мор і Т. Кампанелла, Ф. Бекон та М. Монтень.

Заслуговує на окрему увагу втілення ідеї важливості професійної самореалізації у працях відомого психолога В. Франкла. Провідною ідеєю його творчості є ідея, що кожна людина перш за все і завжди безумовно прагне до втілення певного сенсу, прагне до того, щоб життя було змістовним та наповненим смислів, або смислу. Такий смисл за Франклом можна найповніше відтворити віддавши себе певній справі. Саме віддаючись справі, людина утверджує себе як людина, оскільки вона уможливорює власну самотрансценденцію, вихід за межі індивідуального до суспільного. У протилежному ж випадку, людина страждатиме від фрустрації, смислового вакууму та, врешті, понівечить своє психічне здоров'я (Франкл, 1990)

Загалом, так чи інакше, думка про те, що професійне самоактуалізація є для людини потребою есенціальною, смислотворчою та, в будь-якому разі, необхідною, простежувалась у філософів всіх часів доки поступово не інституціоналізувалась у окрему галузь знань.

Важливим є розуміння терміна "професія", що за часів пізньої Античності вживався для визначення робіт, які припускали наявність певної кваліфікації, і стосувалися працівників у сфері права, медицини та релігії. Професія, з латинської *professio*, походить від латинського *profiteor*, що у перекладі означає «оголошую свою справу». Таким чином, вже навіть етимологія слова підказує нам суттєву відмінність професії від роботи, труда, справи, ремесла та інших змістовно схожих слів (Єгорова, та ін., 2014, 14)

Оголошення, чи, інакше, оприлюднення, обраної справи спрямоване завжди до суспільства і передбачає відповідальність перед ним та певний рівень компетенцій, спеціальну освіту та досвід. Скоріш за все, саме тому коло

професій зводилось до найвпливовіших та найвідповідальніших на той час суспільних сфер – права, медицини, релігії.

Хоча, звісно, за сучасним розуміння професії, до цього кола мало ввійти значно більше сфер. На сучасному етапі розвитку суспільства процеси поглиблення поділу праці обумовили розширення семантичного поля поняття професії, що включає широкий спектр сфер та галузей професійної діяльності, які передбачають певну освітню кваліфікацію та стандарти дотримання компетентностей.

Таким чином, професійна самоідентифікація – це самоусвідомлення особистості в процесі набуття та реалізації професійної діяльності. Це поняття охоплює проблематику факторів формування професійної ідентичності (Фокін, 2016, 124)

На сам професійний вибір впливає безліч факторів. Це і сімейні моделі та настанови, вчителі, однокласники, і загальнокультурний аспект престижності професії та відповідності її власним характерним рисам.

Не менш важливим є економіко-політичний контекст – він стосується не стільки формування, скільки остаточної динаміки кореляції власної, вже конституюваної професійної самоідентифікації залежно від соціально-економічної та політичної ситуації (Каденко, 2010)

Державні інститути, політичні процеси та динаміка ринкової економіки є ключовими соціальними інститутами для подальшої професійної діяльності. На прикладному рівні прояв цього комплексу чинників передбачає революційні політичні та економічні перетворення, соціально-політичну та економічну трансформацію суспільства, економічної моделі та структури розподілу праці.

Різновидом економічних перетворень є технологічні новації, що обумовлюють одночасно появу нових сфер економічної активності та відмирання застарілих галузей промисловості, переорієнтацію виробництва. Це потребує зміни всієї парадигми професійної діяльності, професійної перекваліфікації, а відтак, є джерелом трансформаційної кризи професійної ідентичності та процесу професійної самоідентифікації (Климов, 1996, 509)

Е. Ф. Зеєр додає до цього ще й такі фактори, як усвідомлення цінності суспільно-корисної праці; орієнтування в соціально-економічній ситуації і прогнозування престижності обраної праці; загальне орієнтування в світі професій і виділення професійної мети; інформування про професії, спеціальності, професійні навчальні заклади і місця працевлаштування; уявлення про перешкоди на шляху досягнення професійних цілей, про свої переваги, що сприяють реалізації намічених планів і перспектив; наявність резервних варіантів вибору на випадок невдачі за основним варіантом професійного самовизначення; початок практичної реалізації особистісної професійної перспективи і постійне коригування намічених планів (Зеєр, 2006, 336)

Професійне самовизначення – не одномоментний акт вибору професії, зазначає Погрібіна (2017, с. 107), а комплексне явище, що включає у себе філософські, психологічні, соціологічні, педагогічні аспекти і може актуалізуватися на різних етапах становлення особистості. Проте найбільш гостро питання професійного вибору стоїть саме перед молоддю, випускниками шкіл та університетів.

На необхідність створення умов, продовжує Погрібіна, при яких у професійній діяльності людини виявляється її «природна» схильність до того, чим вона зайнята на підприємстві чи в організації, вказують результати деяких соціологічних досліджень, що проводилися ще за часів радянської влади. Якщо продуктивність праці працівника, що вдало обрав свою роботу і виконує її з бажанням, прийняти за 100%, то продуктивність праці працюючого без бажання буде складати 65%; працюючого охоче, але такого, що неправильно обрав професію – 50%, а тих, хто працює без бажання і помилився у професійному виборі – всього лиш 30 % (Погрібіна & Підкуркова, 2017, 109)

Питання професійної освіти тут стоїть не на останньому місці. Саме від неї залежить, чи зможе здійснити людина вхід до бажаної професії, адаптуватись та стати майстром, чи їй доведеться зазнати кризи професійної

самоактуалізації та перекваліфіковуватись у іншу сферу. А точніше, від її якості, ефективності та доцільності.

Якщо історично вибір професії як і професійної освіти не завжди залежав від самої людини, а був, наприклад, продиктований традиціями сім'ї чи настановами батьків, то зараз, коли фактичний вплив батьків на вибір молодих людей зменшився у рази – це питання набирає ще більшої актуальності.

З позиції соціально-рольового підходу вибір молодого людиною певної професії це одне з перших її усвідомлених, виважених та відповідальних рішень, яке сприяє утвердженню людини в певній ролі, відчутті, що вона знайшла своє місце у суспільстві, відчутті потрібності – а це, в свою чергу, впливає і на ефективність її праці, і, взагалі, на здоровий розвиток людини у суспільстві.

Однак, стрімкі та докорінні зміни у мапі професій, що наразі відбуваються через швидкий розвиток технологій та інновацій можуть викликають у молоді додаткову тривогу. Професії, яким, можливо, ще і не виповнилось ста років вже сьогодні можуть стати непотрібними, або заміненими машинами чи штучним інтелектом. В такому разі вибір професійної освіти стає ще більш важливим, кожна молода людина зараз вимушена орієнтуватись на майбутнє та прогнозувати затребуваність та стабільність того чи іншого фаху через 10, 20, 30 років. Таким, чином бажання та пошук стабільності у професії та, відповідно професійній освіті є одним з основоположних факторів впливу на українську молодь.

1.2. Вища та професійна освіта: сучасні виміри профісіоналізму

За період з Античності і до індустріалізації кінця XIX початку XX століття професійна освіта більшою мірою була безпосередньо прив'язана до місць роботи: тесляр навчався у майстра на мануфактурі, «інтерн» у лікаря на реальних пацієнтах, юрист у залі суду і т.п. Професійні навички передавались, так би мовити, «з вуст у вуста», «з рук у руки», частою була ситуація спадкоємності певної справи. Спеціальних, окремо відведених місць для навчання різним справам відведено не було.

Все змінюється з приходом індустріалізації. Великі масштаби виробництва заводів та фабрик вимагають багатотисячного кваліфікованого персоналу і це, врешті-решт, призводить до необхідності створення профорієнтаційної системи. Така система мала на меті відкриття закладів масової профільної професійної освіти, організацію роботи профорієнтаційних центрів та профорієнтаційних конференцій, проведення роз'яснювальної та підготовчої роботи із учнями звичайних шкіл.

Г. Мюнстерберг обґрунтував необхідність розгортання цієї роботи, зокрема підкресливши, що «...всім стало зрозуміло, що ніяка марнотратність цінних паперів не спричиняє такого згубного характеру, як сама монотонність, яка пояснюється тим, що живі робочі сили народу розподіляються у залежності від випадку й зовсім не звертається увага на необхідну відповідність між працею та працівником» (Єгорова, та ін., 2014, 12)

Творчий доробок Г. Мюнстерберга містив на той час дуже прогресивні погляди. Його основною думкою було те, що продуктивність працівника у рамках певного фаху залежить саме від певного набору психологічних якостей, де кожна якість розвинена до певних меж. Його нововведенням стало застосування спеціальних тестів для виявлення у працівників таких психологічних якостей, що згодом дістало назву психотехніка. І досі, психотехніку, як новаторство Г. Мюнстерберга використовують в усьому світі за межами Європи і США. Умови та цілі, задля яких використовувався такий підхід сприяли тому, що згодом термін «психотехніка» міцно закріпився за тією галуззю прикладної психології, яку називають психологією праці (Мюнстерберг Г., 1924-1925)

Поступово переформовуватись під потреби сучасності стала і вища університетська освіта: з'явилися профілі та спеціальності, розгалузились сфери наукового знання, диплом про вищу освіту ставав не просто посвідкою освіченої людини, але і повністю готової до професійної діяльності.

Якщо на початку свого зародження університети були колискою «семи наук» та мали на меті дати студентам системну змістовну освіту, де всі сім

наук, складали, так би мовити, основу для досягнення філософії, то згодом, в університетах можна вже було отримати освіту і за певними фахами. Це, наприклад, були юриспруденція, медицина, богослів'я, переклад текстів та, безпосередньо, учителювання. Чим більше з часом робилось нових наукових відкриттів, там далі розгалужувалась система університетської освіти, створювались факультети – осередки студентів певного фаху, з'являлись все вужчі і вужчі спеціальності (Старцева, 2017)

В такому сенсі період індустріалізації став для університетської освіти справжнім викликом. Вибух нових фахів, розгалуження, що досягнуло до смішного, невеликих сфер знання змусив найстаріші освітні центри майже повністю переформуватись. Звичайно, це посилювало позиції університетів та привернуло до себе увагу випускників не лише звичайних шкіл, але і технічних ліцеїв. Однак, для цього вищій освіті довелося пожертвувати своєю системністю, цілісністю та всеохопністю.

Та навіть при у стані такого тотального «дроблення» усіх наук сучасна університетська вища освіта викликає у багатьох студентів та молодих людей обурення і несхвалення. Невелика кількість предметів загального розвитку, таких як етика, культурологія, філософія і т. п., які ще вдалось «зберегти» сучасним університетам з часів канонічної, класичної вищої освіти, зараз розуміється молодими людьми як марна втрата часу та сил, що не допоможе їм освоїти фах та почати заробляти.

Критики зазнає і університетська система оцінки робіт студентів. Звичне ранжування «добре, достатньо, погано» вже не відображає реальний стан набуття навички чи вміння у студента та є, по суті, не об'єктивним. Система оцінювання має бути модернізована з врахуванням більш адаптивних до реальності показників, які б насправді відображали професійну готовність студента.

А поки вона залишається старою, то і видання дипломів на основі таких оцінок не може слугувати достовірною характеристикою професіонала. Саме тому серед молоді побутує стереотип, що диплом потрібен про всяк випадок,

«для галочки», але точно не для працевлаштування. Все частіше молоді люди відмовляються від отримання вищої освіти та задовольняються професійно-технічними училищами, або ж короткостроковими курсами, інтенсивами, тренінгами з набуття потрібної професійної навички (Чередниченко & Шубкин, 1985)

Трохи краще справа з вищою ІТ-освітою в Україні. Популярність галузі та затребуваність розробників спричиняє попит і на ІТ-освіту. Саме тому з 2016 року в Україні почали інкорпорувати проект Європейські освітні ініціативи, що передбачає увагу саме до ІТ-сектору та застосування інноваційних світових практик у навчанні. Проект допомагає розвивати конкурентоспроможних фахівців за напрямками:

- JAVA Developer;
- Frontend Developer;Full stack
- Developer (Frontend + Backend);
- Game Developer;
- PHP Developer

Вперше такий проект був проведений разом із студентами КНУ ім. Тараса Шевченка. У відгуках на форумі стосовно перших результатів такого експерименту схвалення викладачів та студентів, які відзначають, що поділ освіти на фундаментальну та комерційну позитивно відображається на навичках студентів та підвищує їх шанси на працевлаштування у рейтингових ІТ-компаніях (ІНІЦІАТИВИ, 2016)

Загалом, тісна співпраця передових ІТ-компаній та українських ВНЗ є взаємовигідним, найбільш перспективним та реально досяжним стратегічним варіантом і покращення якості ІТ-освіти, і розвитку вітчизняних ІТ-компаній шляхом залучення нових талановитих кадрів.

Однак, більш детально стан ІТ-галузі та ІТ-освіти в Україні, а також особливості співпраці між головними гравцями на ринку ІТ-послуг та українськими вишами ми розглянемо в наступному підрозділі.

1.3. Соціологічні теорії професійного вибору

Наразі проблемами професійного самовизначення займаються одразу декілька наукових дисциплін. Це, насамперед, психологія, соціологія та соціальне управління. А питання закономірностей професійного вибору та професійного становлення розглянуті у ряді концепцій та підходів, що виступали з позицій однієї з цих дисциплін, або одразу з декількох.

Найвідомішими з таких концепцій є, до прикладу, група теорій, що робить акцент на постійному професійному зростанні людей, а не тільки у молодому віці, а, отже, виділяє етапи становлення фахівця, фактори професійної переорієнтації, особливостях навчання протягом життя, так як впливає розвиток професії на розвиток особистості. Представниками такого підходу є Н. Аксельрод, Дж. Міллер, Д. Форш, Є. Клімов, Е. Гінсбург, К. Леман.

Наступною групою теорій є теорії мотивації, які розглядають професійний вибір та реалізацію фахівця з позицій соціального управління. До прикладу, Ф. Херцберг наголошує на впливі гігієнічних (оплата та умови) та мотиваційних (зміст праці) умов праці на бажання людини вступати в професію того чи іншого фаху (Herzberg, 1959)

Вартою уваги є також теорія Д. МакКлеланда, що виходить з тез про потребу людини у причетності до певних соціальних процесів через зміст своєї праці. Він вказує, що людина, приміряючи себе у певній професії оцінює, наскільки вона зможе впливати на суспільство, якщо реалізується у ній (Стуканова, 2005)

А В. Врум розробив підхід згідно з яким вирішальну роль при виборі професій та вдалій реалізації в ній відіграє система очікувань. Майбутній фахівець має вирішити в якій професії його високі очікування з найбільшою вірогідністю справдяться та яка саме його поведінка приведе до найбільш ефективного результату і у плані продуктивності праці, і у плані очікуваної винагороди. Якщо оцінки не справджуються мотивація та продуктивність праці падає. Аналогічним чином можна перенести цю теорію і на професійну освіту.

Якщо після вибору та формування оцінки, очікування людини під час навчання не виправдались, то її мотивація до освоєння фаху падає (Vroom, 1964)

Наступною групою теорій є теорія, що у ролі найвпливовішого фактору бачить індивідуальну оцінку людиною власних здібностей, умінь та нахилів. Яскравим представником такої теорії є Дж. Холланд, він є розробником тесту, що пропонує підбирати професію за типом особистості (індивідуальними особливостями людини, як-то темперамент, звички, характер, вміння, схильності), всього існує шість типів особистості за Холландом (Стуканова, 2005). Також у рамках цього підходу до розуміння професійного вибору працювали Г. Мюнстерберг, Л. Тайлер, Д. Сьюпер, Е.Рое та А. Маслоу. Останні розробили систему професійного вибору відносно піраміди потреб А. Маслоу (Иванова, 2014)

Такими є найбільш ґрунтовні та фундаментальні теорії та підходи до розгляду професійного визначення в науковій традиції.

Висновки до розділу:

В даному розділі ми провели історичний аналіз формування понять професія, професійна самоідентифікація та професійна освіта. Було виявлено, що професійна самоідентифікація – це самоусвідомлення особистості в процесі набуття та реалізації професійної діяльності. На вибір людини впливає, більшою мірою, її сім'я та оточення, культурно-освітній капітал та політично-економічні умови в країні та світі. Також були розглянуті основні соціологічні підходи та теорії професійного вибору.

Варто підсумувати, що питання професійної самоідентифікації та самореалізації займали людей у всі часи, найбільш гостро вони стоять саме перед молоддю. Власне, професійна самоідентифікація – це самоусвідомлення особистості в процесі набуття та реалізації професійної діяльності. На цей процес впливає безліч факторів: сім'я, культурний осередок, освіта, політично-економічний контекст та власні ціннісні орієнтири особистості. Важкість правильного вибору обумовлюється ще і досить широким колом спеціальностей. Тенденція до звуження сфери фаху спостерігається з періоду

індустріалізації, який потребував велику кількість однаково кваліфікованих працівників певного вузького напрямлення і до сих пір.

Розгалуження спеціальностей відбувається і у сфері вищої освіти, сучасна вища освіта представляє собою протилежність класичній, де освіта надавалась систематична, фундаментальна, цілісна та без певного фаху. Більшість молоді визнають сучасну вищу освіту в Україні неефективною. Однак, у сфері ІТ-освіти, навпаки, зберігається позитивна динаміка через стрімкий розвиток самої галузі та співпраці ВНЗ з комерційними організаціями.

РОЗДІЛ II. ІТ ЯК СФЕРА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

2.1. Розвиток ІТ індустрії в Україні та світі

ІТ-галузь є повністю продуктом сучасності, оскільки розвинулась та набрати шалених обертів впливу на світову економіку вона встигла лише за якихось 25 років. ІТ як сфера професійної освіти за своїм «віком» ще молодша, однак це не заважає їй також поширюватись та вдосконалюватись одночасно з ростом та розвитком і самої галузі. І, якщо ще 25 років тому лідером у рейтингу затребуваних та престижних професій, були професії продавця та підприємця, 10 років тому – юриста, економіста та менеджера, то станом на сьогодні, позиції першості виборює професія ІТ-розробника (Мансуров, 2013)

Як в світі, так і в Україні, ІТ-сфера з другорядних галузей економіки перетворилась на лідируючу, спричинила ряд інновацій у сфері господарства, політики, культури та соціального життя, що тепер навіть важко знайти сферу життєдіяльності людини яка б не потребувала такого програмно-технічного вдосконалення та його підтримки. Глобалізаційні тенденції, що ширять світом західну цифрову культуру та часто вимагають дотримання стандартів, які тепер неможливо уявити без ІТ-складової, зумовлюють потребу всесвітнього розвитку ІТ.

«Відповідно до досліджень та прогнозів Gartner,¹ за підсумками 2018 року обсяги загальносвітових витрат на продукти та послуги у сфері інформаційних технологій складуть \$3.7 трлн та продемонструють зростання на 6.2% у порівнянні з минулим роком, що навіть вище за темпи росту світового ВВП. Разом із загальним ростом ринку, збільшується і частка ІТ-аутсорсингу (послуги з розробки програмного забезпечення, створення інфраструктурних рішень для замовників тощо) — обсяг виручки даного сегменту за підсумками 2017 року склав \$64.3 млрд. Подальший розвиток сегменту стимулюється стабільно високим попитом, який і надалі буде зростати завдяки всюдисущій «цифровій трансформації», що все активніше проникає як в приватний, так і у державний сектори» (Шелест, Кутовий, & Самоходський, 2018, 4)

Україна у світовій галузі ІТ грає не останню роль, а стабільно з кожним роком розвивається у темпах міжнародного ринку, впроваджує інноваційні заходи одночасно з найбільшими та найкращими ІТ-компаніями світу і займає високі місця у світових рейтингах розвитку ІТ. За даними міжнародних організацій, Україна у 2014 р. займала четверте місце у світі за кількістю сертифікованих ІТ-спеціалістів (після США, Індії, Росії), а також входила до основних тридцяти місць розташування для передавання замовлень на розроблення програмного забезпечення. Крім того, у 2014 р. Україна посіла 41-ше місце в міжнародному рейтингу компанії А. Т. Kearney найпривабливіших країн у сфері аутсорсингу (вибірка охоплює 51 державу) (Бабанін, 2013, 23)

Серед пріоритетних напрямів розвитку та реформування сфери інформаційних технологій в Україні виділяють:

- ІТ-аутсорсинг, тобто переведення внутрішнього підрозділу чи підрозділів підприємства та пов'язаних з ним всіх активів в організацію-постачальника послуг, що пропонує надати певну послугу протягом визначеного періоду часу за встановленою ціною;
- науково-дослідні центри, які доцільно створювати на засадах державно-приватного партнерства; електронна комерція;
- стартапи, які, за оцінками аналітиків, формують важливий сектор ІТ-ринку;
- ІТ в державному секторі – модернізація системи автоматизації, починаючи від митного контролю та закінчуючи впровадженням електронного уряду, потребує значних інвестицій, однак є виправданою у перспективі (Бабанін, 2013, 25);

Питаннями функціонування сфери інформаційних технологій та її впливу на економіку України займаються такі вітчизняні вчені, як О. С. Бабанін, С. В. Войтко, А. О. Маслов, С. О. Пиріг, І. О. Седікова, Л. І. Федулова, М. П. Чайковська, А. А. Чухно та інші. Проте теоретичних досліджень, які стосуються важливості ІТ-сфери та її перспектив розвитку в Україні, на нашу

думку, недостатньо, щоб повністю описати процес інкорпорування західних технологій в умовах нашої країни та розвиток ІТ-освіти, пов'язаний з цим.

Як свідчить статистика, ринок ІТ-галузі в світі за останні кілька років зростає в середньому на 10 % на рік. Навіть у 2008 р., під час гострої фази глобальної фінансової кризи, аналітики Gartner не тільки назвали Україну однією з топ-30 країн для ІТ аутсорсингу, а також долучили її до трійки найбільш економічно привабливих країн у регіоні EMEA. Варто зауважити, що з 13 країн регіону EMEA, які досягли топ-30, усі, за винятком Марокко та України, продемонстрували падіння обсягів експорту ІТ (Чайковська, 2009, 133)

Роком раніше в рейтинг 2008 Top Ten ITO Offshore: Eastern/Central Europe від дослідницького агентства The Black Book of Outsourcing увійшло дві українські компанії та ще п'ять компаній з великими центрами розробки в Україні. Отже, загалом Україна була представлена сьомою з десяти лідерів ринку Центральної та Східної Європи. П'ять із них входять до Асоціації «ІТ України». Відповідно у 2011 р., помітний стрибок галузі стався в самій Україні (зокрема, у 2009–2011 рр. відбулося подвоєння обсягів експорту програмної продукції України, 70 % якої спрямовано на американський ринок Асоціація «ІТ України» успішно лобіювала законопроект на підтримку ІТ-компаній, що було прийнято як закон «Про державну підтримку розвитку індустрії програмного забезпечення» в 2012 р. Інформація від Світового банку за 2011 р. підтверджує справедливість високої оцінки аналітиків. Експорт ІТ досягнув 1275 млн. доларів, що відповідає 35 % річному зростанню. За індексом технологічної готовності у 2010–2011 рр. Україна займала 83 місце, мережевої готовності – 90 місце, електронної готовності – 64 місце, а за показником телекомунікаційної інфраструктури – 73 місце (Кулинич, 2014)

Україна посідає 11 місце у світі за тарифами на фіксований широкосмуговий доступ до Інтернет і 16 місце за місячними тарифами телефонного зв'язку для бізнес-користувачів – двома чинниками, що є безумовно важливими для старту та успішної реалізації ІТ-бізнесу.

В Україні налічується 66,5 тис. суб'єктів господарювання різних форм власності, які здійснюють діяльність у сфері зв'язку та інформатизації. Про це пишуть у річному звіті Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері інформатизації та зв'язку. Водночас 280 тис. 400 осіб працюють у сфері зв'язку та інформатизації. Загалом працівники сфери ІКТ становлять 13 % від середньої кількості працівників сфери послуг, а 33 % працівників, зайнятих у сфері ІТ України, задіяні у створенні, продажі та обслуговуванні програмних продуктів, призначених і для замовників закордоном, і для корпоративних користувачів всередині країни.

Тенденція до комп'ютеризації та віртуалізації соціальних процесів призводить до змін на вітчизняному ринку праці: характер праці, структура зайнятості, форми організації праці. Зменшується кількість робочих місць з фізичною працею, більшість процесів механізуються, зростає кількість робочих місць у сфері ІТ, ринку надання послуг, збільшують представники з високою кваліфікацією. За даними IDC (International Data Corporation, США – аналітична та консалтингова компанія), де понад 1000 аналітиків IDC в 110 країнах вивчають технології, тенденції і можливості галузі на світовому, регіональному та місцевому рівнях, у 2013 р. ринок ІТ в Україні скоротився на 8 % – до 2,9 млрд дол. з 3,2 млрд дол. Основною причиною падіння стало скорочення ринків ІТ-обладнання на 11,3 % – до 2,3 млрд дол). За офіційною інформацією, протягом 2013 р. обсяг реалізованих послуг у сфері комп'ютерного програмування та інших послуг у сфері інформатизації становив 11,4 млрд грн, що на 17,5 % більше, ніж у 2012 р (Бабанін, 2013, 26)

Революція Гідності та початок воєнних конфліктів на Сході України стали серйозним викликом для української економіки та можна було б прогнозувати спади розвитку усіх галузей. Однак, попри все, у січні 2014 р. було зафіксовано зростання обсягів ІТ-послуг. Протягом першого місяця року вони становили 842,7 млн грн, що на 42,3 % більше, ніж за аналогічний період 2013 р. На загал, у 2014 р. ринок програмного забезпечення зріс на 6 % і становив 300 млн дол., ринок ІТ-послуг збільшився на 5,8 % – до 308,8 млн дол.

і ринок «хмарних» сервісів збільшився в 2,8 разу – до 5,8 млн дол. Щоб викликати ще більшу у довіру міжнародної компаній, більшість провідних українських ІТ-підприємств починають впроваджувати міжнародні стандарти та формувати роботу, будуючи свої процеси відповідно до ISO і галузевих стандартів, таких як Software CMMI. Ріст галузі, створення конкурентного середовища, проходження аудиту у експертного міжнародного аудит-центру – все це слугувало доказом надійності України, як постачальника ІТ-послуг (Пиріг, 2014)

До 2020 р. Україна збирається та планує вийти в лідери в галузі ІТ-аутсорсингу. Вже впроваджено новий проект, який передбачає створення 100 тис. робочих місць у цій сфері, його запускає український уряд разом із представниками ІТ-компаній. Очікується отримання доходів більше ніж 10 млрд. доларів від експорту ІТ-послуг у США і ЄС, а також 1 млрд. доларів інвестицій у розширення і модернізацію освітньої системи. Створений ще у 2013 р. перший в Україні грантовий фонд у галузі інформаційних технологій – Global Technology Foundation, метою якого є підтримка ІТ-проектів у сфері державних послуг, зв'язку, медіа, освіти, охорони здоров'я, хмарних обчислень заявив, що також стане учасником цього проекту.

За даними сервісу ІТ-рекрутингу topsdev, у 2016 році Україна стала першою на ринку фріланс-аутсорса у Східній Європі з часткою 33%, залишивши позаду Росію, Румунію та Сербію. Основними замовниками ІТ-послуг виступили США (54%) і Великобританія (10%).

Позитивну динаміку зростання відзначили фахівці індійської консалтингової компанії Avasant, які підраховали, що з 2009 року ринок аутсорсингу в Україні зріс у 4,8 рази, при загальносвітовому показнику 1,7 за аналогічний період.

Сальдо доходів від експорту ІТ-послуг неухильно зростає. Згідно зі звітом НБУ, у 2017 році він приніс до держбюджету 2,25 млрд дол. На думку президента Українського аналітичного центру Олександра Охріменка, в поточному році тенденція до збільшення цього показника продовжиться і вже

до кінця десятиліття експорт інформаційних технологій зможе повністю перекрити 2,9 млрд дол., які країна отримує за рахунок транзиту газу. Головною причиною зростання експерт називає дешевизну життя в Україні порівняно з Європою (Седікова, 2014)

За даними голови ЕРАМ Юрія Антонюка, в Україні працюють понад 3000 сервісних компаній, більше тисячі стартапів і продуктових компаній, близько 20 R&D-центрів, 5 профільних асоціацій і до 15 ІТ-кластерів. Крім того, минулого року Україна посіла 7 місце між Великобританією і Канадою за кількістю фрілансерів в загальносвітовому рейтингу.

Українські компанії займаються розробкою систем електронної комерції для скандинавських авіаліній та автомобільної компанії Volvo, працюють над технологією eye-tracking, що дозволяє відслідковувати траєкторію руху людського ока в наукових і маркетингових цілях, розробляють атласи неба для безпілотників і систем навігації, систему онлайн контролю за співробітниками для канадських клінінгових компаній — загалом, працюють за найрізноманітнішими напрямками (Сандугей, 2014)

2.2. Структура та особливості професійної освіти ІТ спеціаліста в Україні

«В перспективі найближчих 3-5 років ми очікуємо, що кількість спеціалістів, з якими співпрацює ЕРАМ Ukraine, перевищить відмітку у 10 тис., в той же час загальна кількість ІТ-фахівців в Україні збільшиться до 200-300 тис. Звичайно, все буде залежати від кон'юнктури ринку, його можливості розвиватися — маю на увазі загальну кількість та якість кадрів в країні, внутрішній попит на ІТ-послуги. В Україні має з'явитися більше можливостей для самореалізації з високою оплатою праці. І сфера ІТ тут не панацея, а один з елементів цієї системи.

Світова конкуренція за таланти зростає, тому нам треба добре подумати над тим, як втримувати молодь всередині країни — це одне із найважливіших завдань як для держави, так і для українського бізнесу» - пише голова ЕРАМ Юрій Антонюк (Шелест, Кутовий, & Самоходський, 2018, 15)

«Відтік кадрів, - продовжує він, - сьогодні є спекулятивним питанням. У 2014-2015 роках відтік дійсно мав місце — люди просто не знали, чого очікувати від завтрашнього дня. Зараз же ситуація суттєво стабілізувалась. В цьому контексті, вважаю, гострим питанням є не відтік спеціалістів, а початок відтоку студентів. Ось це має хвилювати нас найбільше. Інші країни дають нашій талановитій молоді чудові можливості для навчання, фінансову підтримку.

І якщо спеціалісти, які виїхали працювати закордон, часто повертаються назад в Україну, то студентів ми втрачаємо на дуже багато років. Тому питання втримання абітурієнтів та студентів в країні, надання їм якісних можливостей для навчання та самореалізації — ось що наразі має бути державним пріоритетом — без ініціатив з боку держави ситуацію не вирішити. Іншим питанням залишається якість освіти.

Щороку українські виші випускають понад 100 тис. фахівців з інженерними спеціальностями, близько 20 тис. дипломованих програмістів. Загальна кількість нових фахівців відповідає потребам галузі, але дійсно якісних кадрів не так і багато.» (Шелест, Кутовий, & Самоходський, 2018, 15)

Нині в галузі, за різними оцінками, — понад 120 тис. спеціалістів з розробки програмного забезпечення, а приріст фахівців, за неофіційними даними, становить близько 19% щороку. Чудовою ілюстрацією динаміки зростання чисельності розробників в Україні можуть стати дані, отримані за результатами дослідження, виконаного PwC на замовлення Асоціації IT Ukraine: за період з 2011 по 2016 рік кількість IT-спеціалістів в Україні збільшилася на 144%. Згідно з неофіційними даними ринок зростав щороку в середньому на 19% і на кінець 2017 року налічував 127 тис. осіб, хоча, за офіційними даними, — лише 46 тис. Однак логічним буде врахувати також факт, що більшість IT-спеціалістів співпрацюють з компаніями на умовах ФОП. Кількість зареєстрованих фізичних осіб-підприємців на кінець 2017 року становила 94 тис. Однак серед зареєстрованих враховують також ФОП, ліквідовані за весь час існування реєстру. Якщо не брати до уваги такі «мертві

душі», йтиметься вже про 80 тис. осіб. Відповідно, сумарна кількість працевлаштованих та ФОП буде надзвичайно близька до експертної оцінки ринку. Проте, враховуючи тенденцію до зростання власники ІТ-бізнесу прогнозують розширення мережі та збільшення кількості працевлаштованих у ІТ-сфері до 200 тисяч осіб вже до 2020 року (Шелест, Кутовий, & Самоходський, 2018, 18)

За даними інтернет-спільноти програмістів DOU, виходить, що середня зарплата розробника з річним досвідом роботи становить 1100-1600 дол., а з дворічним досвідом – на 100-200 дол. більше. Так, у 2017 офіційна заробітна плата у сфері інформації та телекомунікації була на 69% вища, ніж у середньому в країні. Згідно з опитуванням дохід співробітників, що перебували у трудових відносинах з компаніями, перевищував середню зарплату в 7 разів, а дохід ФОП — у 7.8 раза. Таке співвідношення зберігається стабільно вже протягом декількох років (Шелест, Кутовий, & Самоходський, 2018, 19)

Відповідно, і розмір податків, що надходять до державного бюджету на 1 працюючого в сфері ІТ був значно вищий, ніж в середньому по країні. Податок на доходи фізичних осіб, сплачений працівниками ІТ-галузі, у 3.7 раз перевищував середній по країні. Оскільки у галузі широко застосовують модель співпраці зі спеціалістами на умовах ФОП, враховувався також розмір єдиного податку, сплачений одним активним підприємцем. Тим не менш, його розмір виявився також у 3.4 рази більшим, ніж розмір ПДФО на 1 працюючого.

Однак, не дивлячись на стрімкі темпи розвитку та позитивну динаміку, українським ІТ-компаніям приходить зараз, дійсно, нелегко. По-перше, загальна політично-економічна ситуація по країні та воєнні конфлікти на Сході та анексія Криму спричинили масовий відтік талановитих кадрів закордон. У найкритичніший період кількість спеціалістів, що мігрували сягнула 9,6% і це відчутно вдарило по кадровій структурі вітчизняних компаній.

По-друге, за даними опитування розробників ФОПів 30% з них уклали контракти з іноземними компаніями. Тобто, в умовах справжнього «кадрового

голоду» українські компанії змушені конкурувати за гарних спеціалістів ще й з іноземними роботодавцями.

Українські ж спеціалісти справді є такими, на яких варто полювати, більшість з них мають високий рівень кваліфікації: близько 80% працівників мають диплом магістра (або спеціаліста), понад 11% — бакалавра. Інші — ще здобувають вищу освіту, закінчили спеціалізовані курси або ж обирають самоосвіту.

На думку ж керуючого директора провідної української компанії GlobalLogic Ігоря Беди проблеми нестачі кадрів полягає не у відтоці існуючих спеціалістів до посад в інших країнах, а те, що українські ВНЗ поки що не в змозі постачати на ринок стільки фахівців, скільки потрібно для потреб підприємств. Ось як говорить про це сам Ігор Беда:

«За нашими спостереженнями, масовий переїзд фахівців, який почався кілька років тому, сповільнився. Деякі з тих, хто полишив країну, стали повертатися назад. Причин для цього кілька. По-перше, ситуація в Україні багато в чому стабілізувалася, що зняло внутрішню тривогу і напруженість. По-друге, з розвитком ринку в Україні заходить все більше нових ІТ-проектів, які відкривають можливості роботи з новими технологіями і створення речей, здатних змінювати життя людей в усьому світі.

Та найважливіший фактор, який стримує розвиток індустрії, на мою думку, це кількість ІТ-фахівців на ринку. За деякими оцінками, технічні ВНЗ країни випускають фактично близько 16 тис. молодих фахівців щорічно, тоді як потреби індустрії — понад 20 тис.» (Шелест, Кутовий, & Самоходський, 2018, 24-25)

І оцінки про які говорить директор GlobalLogic, дійсно, актуальні. Так, у 2017 році вакантні посади розробника зросли на 27 тис. осіб, тоді як кількість випускників програмно-технічного спрямування у 2018 році становила лише 23 тис. Хоча реальних нових кадрів, що зможуть потрапити на ринок буде навіть менше, оскільки частина бакалаврів вступить до магістратури й не

працюватиме, а деякі студенти вже працевлаштовані й поєднують навчання з роботою.

Всього розробники у 2017 році випускались зі 150 ВНЗ України. З них 147 готували бакалаврів, 99 — магістрів, і 35 — навчали спеціалістів. найбільша кількість випускників припадає всього на 15 найбільших університетів країни. В такому разі, на думку Ігоря Беди, головною та єдиною стратегією ІТ-компаній має стати робота на перспективу з підтримки українських ВНЗ. Він зазначає:

«Ключове завдання, яке нам належить вирішити, — допомогти українським вишам випускати більше спеціалістів, здатних брати участь у комерційних проектах відразу після закінчення ВНЗ. Я вірю, що ми можемо вирішити цю задачу на рівні стратегічної співпраці бізнесу і системи вищої освіти. Саме вирішення освітнього питання закладе фундамент для подальшого зростання індустрії в довгостроковій перспективі.

Зрозуміло, і індустрія в цілому, і окремі компанії активно сприяють модернізації системи освіти. Наприклад, компанія GlobalLogic активно співпрацює з провідними технічними вузами країни. Тільки протягом цього року ми відкрили або відкриємо найближчим часом 4 університетські лабораторії. Крім цього, активно передаємо університетам сучасну комп'ютерну техніку, проводимо лекції і семінари, підтримуємо академічні заходи. Вже багато років поспіль ми проводимо спільні курси для молодих і досвідчених технічних фахівців — GL BaseCamp і GL ProCamp відповідно.

Ще кілька років тому ці програми були точковими і охоплювали максимум десятки людей на рік, а вже минулого року загальна кількість їхніх випускників перевищила позначку в 350 осіб. Цього року їх однозначно буде ще більше. Побудувавши системну роботу в сфері освіти, ми об'єднали всі наші різнобічні активності під єдиним брендом GlobalLogic Education. Ми — одна з небагатьох ІТ-компаній, яка так системно працює з університетами в Україні. І ми стали першими, хто зробив це, серед усіх представництв GlobalLogic у світі.

Таким чином Україна задає тренд зі співробітництва з вишами для нашої глобальної компанії.» (Шелест, Кутовий, & Самоходський, 2018, 25-26)

І це не поодинокий випадок. Міцна та плідна співпраця ІТ-компаній з українськими університетами, як вже зазначалось у попередньому розділі, стає тією перевагою, яка робить ІТ-освіту дієвою, ефективною, а головне – доцільною в очах студентів. При чому така співпраця включає не просто роз'яснювальну роботу чи відслідковування талановитих студентів на 2-3 курсах. Вона суттєво підвищує якість ІТ-освіти в Україні, оскільки відповідає стандартам західних програм співпраці вишів з підприємствами і включає в себе ряд заходів:

- Стабільну та регулярну фінансову допомогу;
- Матеріально-технічне забезпечення новим сучасним обладнанням;
- Запуск освітніх програм, що повністю відповідають вимогам сучасного ринку;
- Спонсорство у організації студентських олімпіад та академічних заходів;
- Програми стажування для студентів (в тому числі і закордоном);
- Програми стажування для викладачів;
- Безпосереднє менторство з боку старших спеціалістів;
- Запуск техмоніторинг-програм;
- Проведення тренінгів та курсів з набуття soft skills;
- Проведення конференцій та вебінарів;
- Підтримка української ІТ-екосистеми на глобальному рівні шляхом створення зручної інфраструктури: ІТ-кластери, хаби, офіси, з'їзди тощо (Шелест, Кутовий, & Самоходський, 2018)

Першими та наразі основними ВНЗ, що отримують так підтримку часто та регулярно є найбільші «постачальники» випускників факультетів математично-технічного спрямування – КНУ ім. Тараса Шевченка, НТУУ КПІ ім. І. Сікорського та «Львівська політехніка». Звичайно, більш активно співпраця ведеться з ВНЗ у тих місцях, де є офіси чи представництва компаній,

а це, зазвичай: Київ, Харків, Львів, Дніпро, Одеса. Проте компанії вже вирішують цю проблему та задумуються над тим, як розширити поле освітньої діяльності для студентів. За словами Катерини Губаревої Глобал HR директора у компанії Luxoft 50% усіх допоміжних тренінгів та програм стосуються безпосередньо технічних знань та майбутнього фаху молодих людей, проте інші 50% займають дотичні до сфери ІТ знання, такі як ведення ІТ-бізнесу, менеджмент, керування проектами, створення проектів, ділова комунікація та інші, що користуються популярністю не тільки у студентів, але і у викладачів (Шелест, Кутовий, & Самоходський, 2018, 33)

У середньому, компанія ЕРАМ, до прикладу, витрачає 100\$ на одного слухача за один курс, такі витрати на сегмент освіти ґрунтуються на вірі в перспективи української освіти та, безперечно, сили талановитої української молоді.

Покращення hard та soft skills, фінансують розвиток ІТ-кластерів та хабів, оголошують гранти та стипендії для найбільш талановитих студентів тощо. Саме тому можна сказати, що сфера ІТ-освіти зараз набуває такої популярності серед молоді.

2.3. Фактори та мотиви вибору молоді ІТ як професійної освіти

На основі попередніх двох підрозділів, що дають нам достатньо вичерпну характеристику особливостей формування професійної самоідентифікації у людини, а також наглядно ілюструють ситуацію з ІТ-ринком та ІТ-освітою в Україні, можна зробити деякі підсумовуючі умовиводи щодо факторів впливу на вибір студентів та їх основних мотивів.

На нашу думку, фактори впливу умовно можна поділити на дві підгрупи. Першу підгрупу доцільно назвати «загальні світові фактори», що спонукають молодь до вибору ІТ-професії в усьому світі, а другу «локальні фактори», що роблять її привабливою саме для українців.

Отож, до першої підгрупи варто віднести:

- глобалізаційні тенденції, вплив та поширення західної цифрових інновацій;

В Україні, хоч поки ще і у стані зародження, але спостерігаються процеси, які притаманні розвинутим західним суспільствам: комп'ютеризація та віртуалізація усіх соціальних процесів, що потребує детальної програмної розробки та програмного забезпечення, електронне адміністрування, державна підтримка програми електронного уряду, створення ефективної та функціональної ІТ-екосистеми з хабами та кластерами, популяризація фрілансу як альтернативного способу працевлаштування;

- західна ринкова економіка;

Оскільки США та країни Європи є на сьогодні лідерами з використання та впровадження ІТ-технологій, то саме вони у «обличчі» західної ринкової економіки диктують правила гри в ІТ-сфері в усьому світі. Враховуючи те, о значна частка усієї сфери ІТ в Україні зосереджена на аутсорсингу та працює на експорт для таких країн як США, Велика Британія, Канада, Ізраїль та інші, то і фінансова складова буде залежати саме від західної ринкової економіки;

- перехід до інформаційного суспільства;

Явище інформаційного суспільства – це тенденція, що спостерігається в усьому світі і в Україні також. Концепція інформаційного суспільства передбачає суспільство, що перенасичене інформацією, де остання стає основною політичною, культурною та економічною силою, а можливість і швидкість доступу до неї стає фактором соціальної стратифікації. Для підтримки і забезпечення стабільності існування інформаційних потоків та транзакцій, під які підв'язані всі економіки світу потрібна дуже міцна та надійна програмно-технологічна підтримка, що стабільно потребує велику кількість ІТ-спеціалістів;

- тотальна цифровізація усіх соціальних процесів;

Відтворення аналогів соціальної реальності у мережевому інтернет-просторі – це те, чим зараз займається чи не увесь світ: віртуалізація магазинів, банків, карт, спілкування, кіно, ігор, медицини, шкільного навчання. Підприємництво в реальному житті поступово переходить до онлайн-підприємництва, частими є і такі стартапи, що існують повністю і лише на

онлайн-платформах. Проте всі вони потребують спеціалістів розробників, що також сприяє шаленому росту попиту на ІТ-працівників на ринку праці;

- відсутність конкуренції з боку працівників старшого покоління

Ще одним вагомим фактором впливу на молодь є те, що конкуренцію складатимуть, більшою мірою, однолітки або ж працівники одного покоління. У багатьох сферах, таких як медицина, право, підприємництво та освіта перевага часто надається більш досвідченим працівникам зі стажем. Молодому працівнику, якщо і вдасться отримати роботу за перерахованими фахами, то заробляти він почне точно не одразу та точно не багато. В сфері ж ІТ, навпаки, заробітна плата перевищує середню по Україні у 7 разів, вона доступна навіть для молодих спеціалістів, випускників ВНЗ та конкуренція з боку старшого покоління, якому вже важче досягнути механізми роботи ІТ, не може завадити працівникам.

Наступна підгрупа факторів впливу – «локальні». Ці чинники відображають специфічні українські проблеми та умови існування вищої та професійної освіти. До них входять:

- нестабільна політична та економічна ситуація в Україні;

Криза 2008 року, а, згодом, революція 2014 і розгортання конфлікту на Сході України створюють стан фрустрації у багатьох українців. Погіршення умов життя, підвищення цін та повна недовіра до влади зумовлюють ситуацію масової трудової міграції задля того, щоб хоч якось створити «відчуття впевненості у завтрашньому дні». Цей фактор впливу при виборі освіти є досить вагомим, оскільки українська молодь, обираючи ІТ-освіту, фактично забезпечує себе стабільним доходом, що не залежить від ситуації у країні. До того ж сама специфіка вивчення ІТ, де обов'язковою є англійська та певна мова програмування, забезпечують людину усіма знаннями, які їй необхідні для того, щоб влаштуватись на високооплачувану роботу будь-де у світі.

- слабка профорієнтаційна підготовка молоді;

Тема ІТ є популярною та розповсюдженою зараз і не потребує додаткової роз'яснювальної роботи. Всі професійні сфери, окрім найпопулярніших,

залишаються незрозумілими для молоді. Ми спостерігаємо слабку роботу профорієнтаційних служб у школах та інших навчальних закладах, що не просто не показують реального стану справ у багатьох професіях, а навіть не проводять інформаційних лекцій. В такому випадку, більшість абітурієнтів почуваються дезорієнтованими, вони не знають, що точно на них чекатиме, якщо вони обиратимуть той чи інший фах, не знають, чи будуть в них гарантії працевлаштування та соціального захисту, не знають як розпочати роботу за певним фахом після навчання. Другою проблемою також є те, що навіть після обрання певної фахової освіти і після набуття статусу спеціаліста, студент фактично не буде готовий виконувати завдання за фахом на реальній роботі – через велику прірву між навчанням та справжньою фаховою підготовкою. Слабка система освіти, застаріле обладнання, відсутність профільної практики та неефективна профорієнтаційна робота призводять до того, що абітурієнти, більш охоче обирають розпопуляризовані спеціальності;

- відсутність розвитку та матеріального забезпечення у багатьох інших професійних сферах;

До прикладу, відтік студентів та критично мала кількість приходу нових на інженерних та технічних спеціальностей зумовлена якраз дуже слабким матеріальним та фінансовим забезпеченням, які, у підсумку, просто не дають студентові освоїти обраний фах. Тенденція до закриття заводів в Україні, де раніше студенти інженери могли проходити практику, а, згодом, отримати робоче місце суттєво вплинула на ставлення молоді до таких спеціальностей.

- розчарованість у державній освіті в Україні

Неефективність навчання, застаріла система викладання змушують багатьох робити вибір на користь проходження швидких курсів з опанування певної мови програмування, замість цілісної освіти. Молодь аргументує такі вчинки тим, що після проходження курсів шанси працевлаштуватись у них значно вищі, ніж якщо вони «марно витратять» 5 років навчання, не навчившись нічому, на чому зможуть заробляти гроші.

Власне, саме ці фактори в нашому дослідженні, як теоретичному, так і практичному виокремлені, як основні. Що ж стосується особистісних мотивів студентів, то їх неважко перерахувати, беручи до уваги всю інформацію зазначену вище.

Диференціювати усі мотиви можна, знову ж таки, на дві групи. Перша група являє собою «матеріальні мотиви», а друга – «соціальні». До матеріальних мотивів вибору професії ІТ-розробника слід віднести:

- висока зроби́тна платня, що перевищує середню по Україні зроби́тну плату у 7 разів;
- можливість заробляти навіть з відносно невеликим досвідом, або, взагалі, з його відсутністю;
- найчастіше – дуже комфортні умови праці та соціальний пакет. Це, звичайно, є не гарантованою умовою, проте для найбільш прогресивних українських ІТ-компаній є суттєво важливим відповідати стандартам міжнародних компаній в усьому, і в піклуванні про працівників також;
- високий попит на ринку праці, гарантії працевлаштування

Як вже було зазначено вище попит на кваліфікованих фахівців зростає щорічно, наразі ІТ-компанії в Україні називають цифру у 20-25 тисяч молодих фахівців, хоча ВНЗ випускають лише 20 тисяч, при чому питання про якість отриманої освіти залишається відкритим;

До соціальних мотивів належать такі як:

- престиж професії, що передбачає високий соціальний статус працівника, його затребуваність на ринку праці, а також повагу у суспільстві;
- високий рівень мобільності, відсутність прив'язки до конкретного робочого місця. Практична частина нашого дослідження показала, що респонденти досить активно користуються такою перевагою і дуже цінують її, оскільки трендом останніх років серед молоді став перехід на фріланс, або ж віддалена робота з можливістю подорожувати;
- швидке опанування професії

У порівнянні з іншими фахами, де для вступу до безпосередньої професійної діяльності потрібно не менше 5 років, для ІТ-сфери характерне і працевлаштування після самоосвіти, і після приватних курсів, інтенсивів, тощо, що можуть тривати 1-2 роки. Пріоритетом є саме вміння та навички, а не наявність чи відсутність документа про освіту чи стаж роботи;

- кар'єрне зростання;

Перехід від простих проектів до все більш складних, розвиток від члена команди до її лідера, керівника обумовлює можливість стрімкого кар'єрного зростання;

- можливість самостійно складати графік;

Переважає більшість ІТ-компаній в Україні та закордоном, що є прикладом прогресивних управлінських моделей організації персоналу, практикують надання гнучкого графіку з можливістю самостійно обирати години для роботи. Така організація уможливорює поєднання роботи з навчанням\іншою роботою\подорожами, що робить ІТ-сферу ще привабливішою для сучасної молоді;

Висновки до розділу:

В умовах економічної кризи та нестабільності в Україні молодь найбільше прагне до відчуття безпеки, захищеності та відчутті впевненості у завтрашньому дні, що їй може надати їм гарне матеріальне забезпечення. Саме тому, наразі, у пошуках сфери професійної самореалізації українці, перш за все, керуються питанням можливого прибутку у фахових сферах. До цього ж додається загальна ситуація з вищою освітою в Україні, яка є неефективною та не дає гарантій працевлаштування, тож сприймається як марна та непотрібна.

Дещо інша ситуація спостерігається у сфері ІТ-освіти, сьогодні вона переживає свій підйом. Стрімкий розвиток ІТ-освіти обумовлений так само стрімким розвитком і ІТ-галузі, яка вийшла на друге місце за обсягом експорту серед українських галузей у 2017 р.

Українські ІТ-компанії відзначаються міжнародною спільнотою, пройшли аудит у міжнародній компанії та співпрацюють із замовниками з США,

Великої Британії, Ізраїлю та інших розвинених країн. Їх показники у світі стабільно високі, а темпи зростання випереджають ринок в середньому на 20%, приріст кадрів щороку становить 30%, проте попит на гарних спеціалістів зберігається і тоді. І, найголовніше, заробітна плата ІТ-розробника станом на 2017 рік у 7 разів перевищувала середню заробітну плату по Україні, а працівники ФОП мали у 7,8 разів вищий дохід. Стабільна затребуваність на ринку праці та екстремально високі для рівня України заробітні плати спричинили поштовх серед молоді та сприяли підвищенню престижності такої професії, а отже і освіти.

Сама ІТ-освіта зараз представлена безліччю програм співпраці між ВНЗ та провідними українськими ІТ-компаніями, що приділяють значну увагу розвитку сегменту освіти і майбутніх фахівців. Програми спрямовані на ефективне володіння технічними навичками у студентів та подальше працевлаштування у одній з українських ІТ-підприємств. Вони включають в себе: гранти та стипендії, тренінги та курси з технічних дисциплін, менторство та лекції, створення еко-системи з хабів і кластерів, фінансова допомога факультетам, надання матеріально-технічного обладнання, тощо.

Загалом, сукупність таких факторів як нестабільна політично-економічна ситуація в Україні, неефективність та застарілість системи вищої освіти в Україні на контрасті з поступовим розвитком іноваційних програм в сфері ІТ-освіти, світові глобалізаційні тенденції та перехід до цифровізації усіх соціальних процесів, що зумовлює постійну необхідність у спеціалістах-розробниках, чинять значний вплив на вибір сучасної молоді.

Що ж до мотивів останніх, то серед них, в першу чергу, варто виокремити матеріальні мотиви – висока зарплатня, комфортні умови праці, стипендії та гранти, гарантії працевлаштування, а в другу, соціальні – престижність професії, організація праці за гнучким графіком, відсутність конкуренції серед старших поколінь, легкий вхід в професію з малою кількістю досвіду, можливість працювати віддалено тощо.

За останні 10 років ІТ-ринок суттєво трансформувач усі господарчі, політичні та культурні сфери суспільства, на інформаційних технологіях тепер будується та залежить від них вся світова економіка. В Україні Галузь ІТ сьогодні є другою за експортом послуг, показники та доля у ВВП країни стабільно зростають кожного року. Темпи розвитку українських ІТ-компаній перевищують загальні темпи ринку, вони створюють шалений попит на спеціальність ІТ-розробника, що зумовлює підвищення престижу та популярності ІТ-освіти. До того ж аспект привабливості ІТ для молоді складає, більшою мірою, пропонована на ринку праці заробітна плата, що перевищує середню у 7 разів при чому вже тривалий час.

Директори українських ІТ-компаній зазначають, що основною проблемою «кадрового голоду» є не масова міграція спеціалістів закордон, а недостатньо швидка та ефективна підготовка нових.

Саме тому вони вважають своєю місією допомогу українським вишам як фінансово, так і технічно задля створення та залучення нових, амбіційних та кваліфікованих фахівців і розширення ринку. В сфері ІТ-освіти вже декілька років успішно діє ряд програм співпраці таких компаній як EPAM, GlobalLogic Luxoft, Softserve з ВНЗ КНУ ім. Т. Шевченка, КПІ ім. І. Сікорського, «Львівською політехнікою» та іншими. Вищеназвані компанії регулярно фінансують технічно-математичні факультети, закуповують необхідне матеріально-технічне обладнання, проводять стажування для студентів та курси покращення навичок для викладачів, влаштовують лекції та конференції, курси.

РОЗДІЛ III. ВИБІР ІТ ЯК СФЕРИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ(ЗА ДАННИМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ГЛИБИННИХ ІНТЕРВ'Ю

3.1. Методологічні аспекти дослідження та розроблення сценарію для глибинних інтерв'ю

Для дослідження даної теми було використано метод глибинного інтерв'ю як якісний метод соціологічного дослідження. Адже саме завдяки йому ми можемо дізнатися про мотивацію людини і спрогнозувати її соціальну поведінку.

Загалом, розповсюдження якісних методів у конкретних соціологічних дослідженнях стало актуальним для різних замовників у останні десятиліття. У нашій країні вони ініціювалися спочатку західними партнерами. Компанії та корпорації, інвестуючи (чи збираючись інвестувати) значні кошти до українського бізнесового середовища, хотіли впевнитися у справжній мотивації майбутніх співробітників та партнерів, а поглиблене інтерв'ю дає змогу людині висловити навіть те, що їй було важко сформулювати попередньо.

Під час глибинного інтерв'ю респондент має змогу висловлюватися відверто та не соромитися своєї думки, якісні опитування не мають ніяких сумнівів стосовно валідності результатів, так як це є в кількісних дослідженнях.

Респондент має достатньо часу для роздумів, його ніхто не обмежує, інтерв'юер повинен знати нюанси комунікації, щоб не мінімізувати вплив інтерв'юера на респондента. Так як на інтерв'ю'ера, лягає велика відповідальність він повинен заохочувати, але ніяк не провокувати, під час того як він ставить відкрите питання, повинен розуміти розгубленість та не бажання відповідати. Також важливим моментом є те що, інтерв'ю'ер повинен розуміти, що це не просто бесіда з другом, це – соціологічне дослідження, в якого є заздалегідь підготований сценарій розмови. Всім нам відомим фактом, є те що якісні методи дослідження не виключають, а доповнюють кількісні методи збору інформації. Звичайно, що кількісні методи дослідження мають перевагу легшої формалізації, але на мою думку, вони не є більш об'єктивними. Під час

глибинного інтерв'ю ми маємо можливість поспілкуватися з людиною на самоті без посторонніх осіб, а це завжди допомагає людині говорити відверто. Ніяких таємниць від респондента, заздалегідь коли домовляюся про зустріч з інтерв'юером, обговорювалися всі теми та детально розповіла, що саме мене цікавить та обґрунтувала чому. Такий крок відразу сприяв встановленню довірливих відносин. Тому зрозуміло, що саме цей спосіб опитування можна віднести до прямих якісних методів у конкретних соціологічних дослідженнях.

Під час підготовки до інтерв'ю було зібрано максимальну кількість достовірної інформації про особу(не тільки від нього особисто, адже зустріч з респондентами була домовлена через знайомих), інформацію про людей була досліджена через соціальні мережі, та вивчали їх поведінку у звичних для неї місць перебування(кафе, транспорті). Та іноді слідувала за ними на роботі, так як працюю в ІТ компанії, та потенційних своїх співрозмовників зустрічала на роботі. Під час глибинного інтерв'ю підтримувалися свого сценарію, так як розуміли, що це дослідження, а не бесіда з другом. Мали перелік питань, за допомогою яких ми мали змогу отримати відповіді до конкретних питань, які нас цікавили та змогли б розкрити тему даного бакалаврського дослідження, спираючись на категоріальний апарат соціології праці, зокрема.

Основним для нас було створення структурованого плану по питанням, які необхідно розкрити для детального дослідження даної тематики.

Головним для проведення дослідження було створення тематичного плану щодо питань, які необхідно висвітлити задля розкриття теми магістерської роботи. Оскільки предметом інтересу є молоді особи, що працюють в ІТ сфері.

Другим важливим пунктом у дослідженні було, те що майже всі респонденти були відраховані з вищого навчального закладу. Третім маркером було те що, всі респонденти переїхали до Києва з невеличких міст. Четверте - те що всі респонденти були особами до 22 років.

Було опитано 5 осіб (А,Б,В,Г,Д).

Принципом відбору комунікантів для проведення глибинного інтерв'ю було поєднання суб'єктивного фактору : зацікавленість автора із об'єктивними чинниками – потребою країни у кваліфікованих спеціалістах. Ми розуміємо, що останнє є неможливим поза свідомого вибору, без налаштованості особи на аналіз власних потреб та здатностей, розуміння шляхів їх розвитку конкретних культурно-історичних контекстах та економічних умовах сучасного українського соціуму. Готовність респондентів до співпраці базувалася на тому, що: 1) ми спиралася на рекомендації знайомих; 2) ми обирала комфортне для них місце та час для інтерв'ю; 3) ми насправді цікавилася їх роботою, були щирими, не намагалися їх в чомусь переконати; 4) попередньо просили дозволу на запис і ніколи не вмикали телефон одразу, а також говорили, що готові вимкнути запис за прохання респондента; 5) обіцяли повну анонімність і щиро пояснювала мету даного інтерв'ю – написання диплому бакалавра, і зверталася за допомогою, розібратися краще, досліджуючи їх мотиви вибору ІТ сфери, адаптаційні проблеми, та вплив соціуму на їх вибір, тощо.

Навмисно були обрані респонденти різної статі які колись навчалися в КПІ. Так як більшість моїх респондентів являються з бідних сімей та маленьких міст, ця тема може бути для них делікатною, тому не розглядала фокус-групу як метод дослідження, так як більшість людей соромилися б свого походження та не розповідали все відкрито, тому ми зупинилися на такому якісному методі конкретного соціологічного дослідження як глибинне інтерв'ю. Саме тому, я була впевнена, що розмова віч-на-віч більш достовірною ніж в групах, оскільки не буде «наведених» очікуваних реакцій, що викликані фактом знайомства, симпатій та антипатій, що формуються між учасниками групи під час спілкування, розповсюдження феноменів «зараження та навіювання», до яких можуть долучатися. Звичайно, що аналіз даних може мати більш суб'єктивний характер, але з іншого боку – відсутній вплив, та тільки ми несемо відповідальність за відбір питань, які ми можемо обґрунтувати, та те що всі питання, можливо у різній послідовності, були опрацьовані з кожним респондентом.

Розроблений сценарій для глибинного інтерв'ю.

1. Чи подобається вам те, чим ви зараз займаєтеся?
2. 2.Коли і за яких обставин ви вирішили присвятити себе ІТ сфері?
3. Розкажіть про роки вашого навчання.
4. Чи уявляєте ви себе, якби ви працювали за фахом?
5. Чи потрібна ІТ спеціалісту вища освіта?
6. Що вас мотивувало почати вивчати саме цю спеціальність?
7. Чи підтримувала вас ваша родина у вашій справі ?
8. Як ваші батьки віднеслись до того, що ви переїхали до Києва?
9. Чому ви обрали саме Київ і чи плануєте у ньому працювати надалі?
10. Ви підтримуєте зв'язки із друзями, однокласниками, родичами і як ви це робите?
11. Чи багато у вас друзів?
12. Наскільки для вас важливими та близькими є однодумці у вашій справі?
13. Чи думали ви про дану спеціальність коли закінчували школу?
14. З якими труднощами ви зустрілися, коли почали вивчати ІТ сферу?
15. Чи хочете ви реалізовувати себе надалі в цій сфері?
16. Чи вистачає вам зараз вашого заробітку?
17. Що слугує головним опертям для вашої трудової активності? Підтримка родини, неурядових організацій, мотивація солідарності, виклик щодо самореалізації, патріотичні почуття, тощо...
18. Чи бажаєте ви переїхати закордон?
19. Чи хотіли б ви відкрити власну компанію в цій галузу?
20. Ви хотіли аби ваші діти продовжили вашу справу?

21. Чи займаєтесь ви самоосвітою і зараз?
22. Які фільми ви любите дивитися?
23. Чи читаєте ви книги по вашій спеціальності?
24. Виокреміть 5 факторів, чому саме ця сфера?
25. Ваш відпочинок є більш активним чи пасивним
26. Чи плануєте ви працювати на фрілансі?
27. Що для вас являється вашою основною мотивацією по життю?
28. Ви користуєтесь послугами Telegram, Viber ?
29. Як ви вважаєте – людина є хазяїном своєї долі?
30. Чи з задоволенням ви відвідуєте роботу?
31. Чи є важливим знання іноземної мови?
32. Ваші близькі з розумінням ставляться до вашої зайнятості?
33. Чи займає ваша робота багато часу, що не вистачає часу для відпочинку?
34. Розкажіть, будь ласка, про свою останню відпустку. А як ви взагалі відпочиваєте?
35. Що вам найбільше подобається в людях?
36. Як ви думаєте: наскільки ви презентуєте (ведете) себе по різному в залежності від того – чи у колі ви друзів, чи серед замовників, постачальників, клієнтів – ви різна людина?
37. Чи задоволені ви зараз вашими доходами?
38. У якому відношенні була для вас корисною наша сьогоднішня розмова?

Дякую за увагу та приділений час, успіхів!

3.2. ІТ як сфера професійної освіти: аналіз мотивів вибору

Склад інтерв'ю

Респондент А. Хлопець 20 років. 1.Місце, звідки респондент походить. Краматорськ. 2.Тривалість інтерв'ю – 1,5 година.

Навчався Національному Технічному Університеті України «Київський Політехнічний Інститут» імені Ігоря Сікорського, у Києві, в 2017 році, на факультеті Теплоенергетики(ТЕФ), був відрахований на 3-му курсі. У 2015 році переїхав до Києва для навчання у ВУЗі. Так як батьки не могли давати кошти, вирішив працювати сам, спочатку працював у сфері обслуговування в той час вивчав програмування. Так як мав досить багато роботи, задля того щоб була можливість платити за гуртожиток та харчуватися, не відвідував пари, через це був відрахований. Зацікавився програмуванням, тому що багато друзів намагалися розвиватися в цій сфері, та він розумів, що можлива велика зарплата у валюті. Всі знання здобув самостійно за допомогою відео уроків, інтернету та друзів. Відразу знайшов роботу та почав підійматися по кар'єрним сходам, на даний момент працює game development та має зарплату 2 тисячі доларів. Вважає, що англійська є обов'язковою, якщо ти хочеш отримувати заробітну плату в валюті. На даний момент проживає в орендованій квартирі вищого класу та дуже часто подорожує так як може працювати віддалено. Все що йому треба це ноутбук та вай-фай. В майбутньому бажає відкрити власний бізнес, але не в сфері ІТ, так як все життя все-таки не хоче приділити саме цій сфері та працювати на когось.

Мова інтерв'ю українська.

Висновки. Ми маємо - практичну раціональність, високий рівень адаптованості в суспільстві, вміння концентруватися та йти до своєї цілі. Повна відсутність бажання навчатися у ВУЗі та ходити на пари. Респондент бажав працювати та мати гідний заробіток. Інформація щодо саморозвитку та самоосвіти був для мене досить цікавими для мене, як соціолога для аналізу мобільності як горизонтальної, так і вертикальної. Пересвідчився у наявності кореляції між особистісним виміром життєвого світу та змінами у виробничій діяльності.

Високий ступінь налаштованості на зміни у житті, використання усіх можливих власних ресурсів : кмітливість, зовнішність, працелюбство, гумор, відкритість до нових знайомств, задля просування вгору по щаблям суспільного

бачення успіху: грошове винагородження та вищого статусу. Проблем з адаптацією у Києві не було.

Техніка прихованих проблем виявилася непродуктивною, бо викликала надто особистісні асоціації і могла бути як провокація, з боку інтерв'юєра; 3) Техніка символів також була не досить плідною, оскільки вимагає від респондента розвинутої уяви, схильності до абстрактного мислення, бажання досліджувати певні події, аналізувати явища та процеси і робити висновки, узагальнювати їх.

Суттєвим моментом є те, що використання **техніки символів** передбачає наявність спільного культурного простору та суголосності у розковуванні його смислів і для інтерв'юєра і для опитуваної особи. Практично для всіх респондентів це виявилось занадто складним.

Важливим чинником також є освіта. Сам диплом, саме в цій сфері є не актуальним, так як якщо ти хочеш стати ІТ спеціалістом, то жодна ІТ компанія не запитає тебе диплом, хіба що проходження якихось курсів, але найважливішим є тільки твої навички.

ІТ спеціалісти в – основному, люди орієнтовані практично, їх цікавлять не наукові розробки, тим більш, не підтримані матеріальним зиском у короткостроковій перспективі, а ті сфери діяльності, де вони можуть виразити свою активність тут і зараз, а якщо вже і планувати надовго – то спираючись на власні навички і уміння. Більшість молодих ІТ спеціалістів починали свою кар'єру тому що бажали більшої заробітної плати та можливість користуватися всіма благами сучасності. Але, можна зазначити, що бажання розвиватися в країні та працювати в країні, для них є першою етапом. Вважають, що планувати щось всерйоз і надовго в нашій країні досить важко, у країні, де кожне покоління проходило через війни, революції й реформації.

Наша зустріч проходила у кав'ярні з тістечками та кавою пригощала я, та ніхто мене до витрат не заохочував.

Інтерв'ю тривало понад дві години, ніяких труднощів не виникало, так як з даною особою у нас дружні відносини.

Респондент Б. Хлопець 22 років. 1.Місце, звідки респондент походить-м.Овруч. 2.Тривалість інтерв'ю – 1 година.

Навчався в Національному Технічному Університеті України «Київський Політехнічний Інститут» імені Ігоря Сікорського, у Києві, в 2019 році, на факультеті прикладної математики(ФПМ), був відрхований на 4-му курсі. У 2015 році переїхав до Києва для навчання у ВУЗі. В університеті вивчав програмування, досить добре все виходило, почав товаришувати з одногрупниками та побачив, що вони вивчають щось за межами так як «програма в університеті дуже застаріла, та дала мені тільки базові знання, все далі я вивчав самостійно». На початку другому курсу зрозумів, що хоче від життя чогось більшого, почав вивчати програмування, а саме Python, через пів року знайшов роботу у досить перспективній компанії, «тоді я відчув зовсім інше життя, з першої зарплати почав отримувати 500 доларів, на той момент для мене це були надзвичайні гроші». Через деякий час почали з другом працювати на фрілансі, та з часом зібрали команду та оформили свою фірму. З часом почав вивчати інші програми, говорить «ну якщо ти хочеш завжди залишатися спеціалістом та бути в тренді, тобі постійно треба підвищувати свої скіли, так як програмування розвивається набагато швидше ніж ми можемо це вивчити». Займає посаду Senior backend developer та має зарплату більше 5 тисяч доларів. З часом бажає переїхати до Ізраїлю, дуже багато подорожує, та все життя хоче пов'язати з ІТ, але більш в управлінській посаді. На питання про важливість диплому відповів «ну що мене може навчити викладач, який знає менше мене?». У бесіді виявились такі факти, що Б має шкідливі звички, дуже часто зловживає алкогольні напої, та вважає за відпочинок алкогольну вечірку.

Мова інтерв'ю українська.

Висновки. Після інтерв'ю виокремила для себе нову інформації для детального аналізу. Респондент сказав, що алкоголь - це його відпочинок. Можна припустити, що якщо людина отримує високу заробітну плату, вона може дозволити собі більше ніж звичайний студент. Б як і попередній респондент, відповів, що не вважає диплом чимось важливим для роботи в ІТ,

важливим є тільки навички та бажання постійно вивчати щось нове. Мотивацією до вивчення програмування для нього стало суспільство, близькі друзі, які показали своїм прикладом, що можна працювати вдома та мати велику заробітну плату. Наша зустріч проходила у кав'ярні з тістечками та кавою, респондент пригостив мене, ніхто його не примушував до цього.

Інтерв'ю тривало понад одної години, ніяких труднощів не виникало, так як з даною особою у нас дружні відносини.

Респондент В. Дівчина 21 років. 1.Місце, звідки респондент походить- м. Дніпро. 2.Тривалість інтерв'ю – 2,5 година.

Навчається в Національному Технічному Університеті України «Київський Політехнічний Інститут» імені Ігоря Сікорського, у Києві, на факультеті маркетингу(ФММ). На 3 курсі вирішила, що спеціальність яку вивчає у ВУЗі їй не подобається, та бажає, знайти те чим вона хоче займатися. Дуже давно цікавилася web-design та пішла на спеціалізовані курси, після закінчення курсів зрозуміла, що їй це цікаво та знайшла роботу, говорить, що досить важко поєднувати роботу та навчання, але бажає закінчити бакалавра «тільки тому що мама просить». На даний момент працює web-designer. Має плани на майбутнє покинути країну, на даний момент хоче отримати досвід, постійно розвивається проходить різні курси онлайн, відвідує курси англійської мови так як «якщо ти знаєш англійську, твоя зарплата буде в рази так 2 більша». В майбутньому бажає бути дизайнером, так як вважає, що знайшла свій вектор по життю, та бажає постійно підвищувати свої знання.

Мова інтерв'ю українська.

Висновки. Стосовно цього респондента, можна виокремити, що в ІТ сфері є дуже важливий досвід, і що знання англійської мови можуть подвоїти твою зарплату вдвічі. Вивчення англійської мови дозволяє не тільки подорожувати, спілкуватися з іноземцями та вивчати різноманітну літературу, а й дає змогу працювати на зарубіжний ринок. Можна сказати, що знання англійської мови відкривають томі можливість еміграції ІТ спеціалісту.

Респондент Г. Дівчина 21 років. 1. Місце, звідки респондент походить- м. Харків. 2. Тривалість інтерв'ю – 2,5 година.

Навчається в Національному Технічному Університеті України «Київський Політехнічний Інститут» імені Ігоря Сікорського, у Києві, інші персональні дані відмовилась надавати. Вступ до Києва обґрунтувала тим що вважає, що саме столиця може відкрити більше можливостей для неї. Зрозумівши, ще на першому курсі, що шкодує, яку саме вибрала спеціальність, вирішила вивчати щось інше, довгий час не могла вирішити, що ж саме їй цікаво, та який вектор по життю буде для неї підходящим. На другому курсі познайомившись з людьми, які працюють в сфері ІТ і вирішила спробувати. Відвідувала курси і через деякий час знайшла роботу на посаду front-end developer. Під час пошуку роботи не стикалася з гендерною нерівністю, що було для неї важливим фактом. Коли я запитала стосовно диплому про вищу освіту, вона засміялась, та сказала, що закінчує бакалавра тільки для «галочки», та не вважає це чимось важливим, тому як вона сама може вивчити, що вважає за потрібне, та те що буде для неї цікаво. Про плани на майбутнє, вона висловила так «я не бажаю, кодити кожного дня на протязі всього мого життя, сфера ІТ є для мене як можливість заробити гроші та відкрити власний бізнес. В майбутньому не бажаю емігрувати, бо відчуває себе в гармонії в Києві, та не хоче звикати до нового менталітету. Вважає, що важливим навиком для ІТ-спеціаліста знання іноземної мови, так як тоді ти маєш можливість працювати з іноземним замовником, і звичайно, що мати більшу заробітну плату.

Мова інтерв'ю українська.

Висновки. Спілкуючись з цим респондентом, я сформувала для себе нову гіпотезу, що робота в сфері ІТ не є основною ціллю, це являється тільки як можливість заробітку для створення свого бізнесу, це як проміжний етап. Цей респондент також підтвердив, що ця сфера є заробітком, та може відкрити багато нових можливостей в житті. Також зазначив, що англійська є основним навиком, якщо ти хочеш збільшити свій заробіток. Але цей респондент

спростував одну з моїх гіпотез стосовно, того що більшість програмістів хочуть покинути Україну та формувати своє майбутнє десь закордоном. Подорожує дуже мало, так як вважає, що спочатку пару років треба приділити себе кар'єрі. Основним відпочинком для респондента є зустрічі з друзями.

Респондент Г. Хлопець 20 років. Місце, звідки респондент походить- с. Веприк, Полтавська область. 2.Тривалість інтерв'ю – 1,5 година.

Навчався Національному Технічному Університеті України «Київський Політехнічний Інститут» імені Ігоря Сікорського, у Києві, в 2015 році, на факультеті Теплоенергетики(ТЕФ), був відрахований на 2-му курсі. У 2015 році переїхав до Києва для навчання у ВУЗі з невеликого села в Полтавській області. Батьки не мали можливість йому постійно давати гроші на проживання, та він спочатку пішов працювати у сфері обслуговування, кальянщиком та у вільний час вивчав програмування. Пішовши на першу роботу стажером, де він заробляв 8 тисяч гривень в місяць та постійно навчався, він забрав документи з вузу, та весь свій вільний час приділяв тільки саморозвитку. Після пів року роботи він займав посаду back-end developer і мав зарплату 2 тисячі доларів, на даний момент є Team Lead та його заробіток в місяць є 7 тисяч доларів, і він не збирається зупинятися підійматися по кар'єрним сходам. Сказав, що в його випадку було дуже вдалим умінням, знання англійської мови, так як його мама була викладачем англійської мови в сільській школі, та все вступаючи до вищого навчального закладу, знав англійську на рівні вище середнього, але зазначив, що без цих знань не мав би такої високої заробітної плати. В майбутньому бажає відкрити свій бізнес, але закінчувати кар'єру програміста не бажає, хоче поєднувати власний бізнес з програмуванням. В майбутньому бажає переїхати до Сполучених Штатів Америки, так як головний офіс його компанії знаходиться саме там. І вже зараз має пропозицію працювати саме в головному офісі, на даний момент займається оформленням всіх документів. Подорожує не часто, так як не хоче брати вихідні, але головним його відпочинком є проведення часу з дівчиною та друзями. Майже не вживає алкоголь та не має шкідливих звичок.

Мова інтерв'ю українська.

Висновки. Проводивши глибинне інтерв'ю з цим респондентом, я підтвердила майже всі гіпотези. Як і всі попередні респонденти від зазначив, що основним в цій сфері є саме заробітна плата. Гіпотеза стосовно важливості іноземної мови також була підтверджена.

Результати проведеної роботи: Проведена робота із респондентами засновувалась як на принципах проведення конкретного соціологічного дослідження, так і на засадах психологічних методик «відстороненого» слухання, що, як не парадоксально, синонімізується із настановами «активного» слухання. Такий вид взаємодії передбачає вихід інтерв'юєра у так звану «мета-позицію». Тобто ми не дозволяли собі висловлювати оціночні судження, робити висновки за респондента. Ми підлаштовувалася до темпів його наративу. Звичайно, наші питання відповідно до принципів соціологічного опитування частково повторювались, провокаційні змінювались на нейтральні – ми утримували у своєму полі зору власну мету: з'ясувати особливості мотивації до праці представників ІТ сфери, якими особистісними рисами обумовлена їх активна життєва позиція, та що стало основним мотивом вибору саме цієї сфери.

Часом, для того щоб розкритися, від респондента потрібна не просто формальна відповідь на запитання, а розгорнуті розмисли, до яких ми і спонукали респондентів у глибинному інтерв'ю. Саме тому до питань були включені такі, що начеб то не стосуються безпосередньо діяльнісної мотивації.

При інтерпретації отриманої інформації ми намагалася уникнути будь-якої упередженості, у дипломній роботі важливу роль зіграла методика безпосереднього (вуличного) опитування людей, бо у них особи розкриваються через швидкий емоційний відгук. Звичайно, обраних респондентів важко віднести до цієї соціальної групи, але ми також вивчав їх ціннісний простір як мотиваційне підґрунтя діяльності. Як одна із найважливіших, як на нашу думку, форм опитування, глибинне інтерв'ю поєднує у собі різні вимоги щодо запитань інтерв'юєра.

З одного боку, ми намагалися притримуватися заздалегідь запланованого, а з іншого – такий тип якісного соціологічного дослідження передбачає певний простір для імпровізації, причому, як з боку інтерв'юера, так і респондента.

Головним для нас була потреба керування цим простором. Наші питання якщо і не виглядають декуди досить відкритими, але контекст спілкування виявляв їх заохочувальний потенціал, до того ж я завжди практикувала уточнюючі запитання.

Враховуючи різницю між бесідою (проводиться за сценарієм) та глибинним інтерв'ю, логічно було надати певну комунікаційну свободу комунікації як для модератора, так і для респондента.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження, були вирішені завдання дослідження. Можна зазначити, що питання професійної самоідентифікації та самореалізації було актуальне у всі часи, але найбільш гостро це питання хвилювало молодь.

Власне, професійна самоідентифікація – це самоусвідомлення особистості в процесі набуття та реалізації професійної діяльності. На цей процес впливає безліч факторів: сім'я, культурний осередок, освіта, політично-економічний контекст та власні ціннісні орієнтири особистості. Важкість правильного вибору обумовлюється ще і досить широким колом спеціальностей. Тенденція до звуження сфери фаху спостерігається з періоду індустріалізації, який потребував велику кількість однаково кваліфікованих працівників певного вузького напрямлення і до сих пір.

Розгалуження спеціальностей відбувається і у сфері вищої освіти, сучасна вища освіта представляє собою протилежність класичній, де освіта надавалась систематична, фундаментальна, цілісна та без певного фаху. Більшість молоді визнають сучасну вищу освіту в Україні неефективною.

Однак, у сфері ІТ-освіти, навпаки, зберігається позитивна динаміка через стрімкий розвиток самої галузі та співпраці ВНЗ з комерційними організаціями. За останні 10 років ІТ-ринок суттєво трансформував усі господарчі, політичні та культурні сфери суспільства, на інформаційних технологіях тепер будується та залежить від них вся світова економіка. В Україні Галузь ІТ сьогодні є другою за експортом послуг, показники та доля у ВВП країни стабільно зростають кожного року. Темпи розвитку українських ІТ-компаній перевищують загальні темпи ринку, вони створюють шалений попит на спеціальність ІТ-розробника, що зумовлює підвищення престижу та популярності ІТ-освіти. До того ж аспект привабливості ІТ для молоді складає, більшою мірою, пропонована на ринку праці заробітна плата, що перевищує середню у 7 разів при чому вже тривалий час.

Директори українських ІТ-компаній зазначають, що основною проблемою «кадрового голоду» є не масова міграція спеціалістів закордон, а недостатньо швидка та ефективна підготовка нових.

Саме тому вони вважають своєю місією допомогу українським вишам як фінансово, так і технічно задля створення та залучення нових, амбіційних та кваліфікованих фахівців і розширення ринку. В сфері ІТ-освіти вже декілька років успішно діє ряд програм співпраці таких компаній як EPAM, GlobalLogic Luxoft, Softserve з ВНЗ КНУ ім. Т. Шевченка, КПІ ім. І. Сікорського, «Львівською політехнікою» та іншими. Вищеназвані компанії регулярно фінансують технічно-математичні факультети, закуповують необхідне матеріально-технічне обладнання, проводять стажування для студентів та курси покращення навичок для викладачів, влаштовують лекції та конференції, курси покращення hard та soft skills, фінансують розвиток ІТ-кластерів та хабів, оголошують гранти та стипендії для найбільш талановитих студентів тощо. Саме тому можна сказати, що сфера ІТ-освіти зараз набуває такої популярності серед молоді.

В умовах економічної кризи та нестабільності в Україні молодь найбільше прагне до відчуття безпеки, захищеності та відчутті впевненості у завтрашньому дні, що їй може надати їм гарне матеріальне забезпечення. Саме тому, наразі, у пошуках сфери професійної самореалізації українці, перш за все, керуються питанням можливого прибутку у фахових сферах. До цього ж додається загальна ситуація з вищою освітою в Україні, яка є неефективною та не дає гарантій працевлаштування, тож сприймається як марна та непотрібна.

Дещо інша ситуація спостерігається у сфері ІТ-освіти, сьогодні вона переживає свій підйом. Стрімкий розвиток ІТ-освіти обумовлений так само стрімким розвитком і ІТ-галузі, яка вийшла на друге місце за обсягом експорту серед українських галузей у 2017 р.

Сама ІТ-освіта зараз представлена безліччю програм співпраці між ВНЗ та провідними українськими ІТ-компаніями, що приділяють значну увагу розвитку сегменту освіти і майбутніх фахівців. Програми спрямовані на

ефективне володіння технічними навичками у студентів та подальше працевлаштування у одній з українських ІТ-підприємств. Вони включають в себе: гранти та стипендії, тренінги та курси з технічних дисциплін, менторство та лекції, створення еко-системи з хабів і кластерів, фінансова допомога факультетам, надання матеріально-технічного обладнання, тощо.

Загалом, сукупність таких факторів як нестабільна політично-економічна ситуація в Україні, неефективність та застарілість системи вищої освіти в Україні на контрасті з поступовим розвитком іноваційних програм в сфері ІТ-освіти, світові глобалізаційні тенденції та перехід до цифровізації усіх соціальних процесів, що зумовлює постійну необхідність у спеціалістах-розробниках, чинять значний вплив на вибір сучасної молоді.

Що ж до мотивів останніх, то серед них, в першу чергу, варто виокремити матеріальні мотиви – висока зарплатня, комфортні умови праці, стипендії та гранти, гарантії працевлаштування, а в другу, соціальні – престижність професії, організація праці за гнучким графіком, відсутність конкуренції серед старших поколінь, легкий вхід в професію з малою кількістю досвіду, можливість працювати віддалено тощо.

На основі проведених нами індивідуальних групових інтерв'ю можна зазначити, що молодь вважає, що вища освіта є неефективно. Більшість наших респондентів виокремили, що основними мотивами вивчення ІТ-технологій є матеріальна складова та постійний розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Андрущенко, В. П. (2000) *Проблеми і перспективи розвитку вищої освіти в Україні на зламі століть*. Москва: ИНТРА.

Бабанін, О. С. (2013) *Статистика розвитку IT-ринку в США, Україні й світі*. Взято з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/su_2013_1_6.pdf.

Гончаренко, С. (2006) *Фундаменталізація професійної освіти*. Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia.

Єгорова, Є. В., (2014) Ігнатович, О. М., Кобченко, В. В., Литвинова, Н. І., Марченко, І. Б., Мерзлякова, О.Л., Синявський, В. В., Татаурова-Осика, Г. П., Шевенко, А. М. *Професійна орієнтація : підручник для студентів*. Кіровоград : Імекс-ЛТД.

Інжиєвська, Л. А. (2017) *Психологічні особливості професійної самоідентифікації молодого фахівця*. Взято з <http://vuzlib.com/content/view/434/94/>.

Каденко, О. М (2010) *Механізми формування професійного самовизначення випускників загальноосвітніх шкіл та шляхи їх моделювання* Умань : УДПУ імені Павла Тичини.

Кулинич, О. О. (2014) *Напрями розвитку ІКТ-сфери у забезпеченні належного рівня конкурентоспроможності на міжнародному ринку IT-послуг* Взято з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2014_1_60.pdf.

Пиріг, С. О. (2014) *Інформаційні технології та їх використання на підприємствах України* Взято з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecfor_2014_3_30.pdf.

Погрібіна, В. Л., Підкуркова І. В. (2017) *ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ*. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»(4), 41-59.

Проект Освітні Ініціативи (2018) Взято з <http://itcompete.org/>.

Сандугей, В. (2014) *Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на розвиток українського ринку праці* Україна: аспекти праці № 1.

Седікова, І. О. (2014) *Сучасний стан розвитку телекомунікаційного простору України* Взято з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/echp_2014_4_13.pdf.

Фокін, В. (2016) *ПРОФЕСІЙНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ: ПОНЯТТЯ І ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ*. ВІСНИК КНТЕУ (2), 119-127.

Чайковська, М. П. (2009) *Стратегії розвитку ІТ-ринку України в умовах фінансової кризи*. Одеса: ОДЕУ.

Вебер, М. (1990) *Протестантская этика и дух капитализма*. Москва: Прогресс.

Эриксон, Э. (1996) *Идентичность: юность и кризис*. Москва: Прогресс.

Иванова, Е.А. (2014) *Теория менеджмента. Учебное пособие*. Москва: МИИТ.

Климов, Е. А. (1996) *Психология профессионального самоопределения: учеб. пособие для вузов*. Ростов-на-Дону: Феникс.

Коржуев, А. В. (2003) *Традиции и инновации в высшем профессиональном образовании*. Москва: ИНТРА.

Мансурова, В. А. *Профессионалы в эпоху реформ : динамика идеологии, статуса и ценностей : коллективная монография* Москва: ИС РАН.

Мансуров, В. А. (2013) *Социология профессиональных групп: история становления и перспективы*. Вестник Института социологии (7), 91–106.

Мюнстерберг, Г. (1924—1925) *Основы психотехники*. Москва: Прогресс.

Подмарков, В. Г. (1972) *Человек в мире профессий*. Вопросы философии.

Романов, П., Ярская-Смирнов, Е. (2009) *Мир профессий – пересмотр аналитических перспектив*. Социологические исследования.

Старцева, Н. Н. (2017) *Социология профессий и профессиональных групп : учебное пособие* Екатеринбург : УрГУПС.

Стуканова, И. П. (2005) *Менеджмент: Учебное пособие* Москва: МГИУ.

Титма, М. Х. (1975) *Выбор профессии как социальная проблема*. Москва: Знание.

Франкл, В. (1990) *Человек в поисках смысла*. Москва: Прогресс.

Чередниченко, Г. А., Шубкин, В. Н. (1985). *Молодёжь вступает в жизнь (Социологические исследования проблем выбора профессии и трудоустройства)*. Москва: Мысль.

Черноволенко, В., Оссовский, В., Паниотто, В. (1979) *Престиж профессий и проблемы социально-профессиональной ориентации молодёжи*. Киев: Наукова думка.

Зеер Э. Ф. (2006) *Психология профессий: учеб. пособие для студентов вузов*. Москва: «Мир».

Abraham, H. (1954): *Motivation and Personality* (3rd ed). New York: Harper and Row.

Burrage, M. (1990) *The Formation of Professions: Knowledge, State and Strategy*. London : Sage.

Burrage, M. (2006) *Revolution and the Making of the Contemporary Legal Profession*. Oxford: Oxford Sociolegal Studies.

Herzberg, F. (1959) *The motivation to work*. New York: Wiley.

Malatesta, M. (2010) *Professional Men, Professional Women: The European Professions from the 19th Century until Today*. London : Sage.

Mansurov, V., Yurchenko, O., Allsop, J., Saks, M. (2004) *Knowledge Anglo-American and Russian Sociology of Professions: Comparisons and Perspectives*. Sweden.

Pryazhnikova, E. Yu., Egorenko, T. A. (2012). *Problemy` professional`nogo stanovleniya lichnosti. Sovremennaya zarubezhnaya psixologiya, vol.*

Vroom, V.H. (1964) *Work and motivation*. New-York: Wiley.

Ukrainian_IT_Industry_Report, (2018) Взято з:
https://ko.com.ua/files/u125/Ukrainian_IT_Industry_Report_UKR.pdf